

МАТЕРІАЛИ ДО ДЕБАТІВ в регіонах щодо розвитку сільських територій в контексті Угоди про асоціацію (стандарти для продукції, фітосанітарне благополуччя, запровадження інновацій)

Дебати проводяться в рамках реалізації проекту «Дебати в регіонах щодо розвитку сільських територій в контексті Угоди про асоціацію», який виконує ГО "Аналітичний центр Аграрного союзу" за сприяння Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках грантового компоненту проекту «Громадська синергія» та під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС.

Київ - 2018

Керівник ГО "Аналітичний центр АСУ":

Лариса Старікова

Керівник проекту:

Юлія Алексеєва

Авторський колектив:

Лариса Старікова:

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК Глав 3, 4, 9, Розділу IV, Глави 17
Розділу V Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" (УА)
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК між національною законодавчо-
нормативною базою, національною системою
стандартизації і сертифікації і виробничою
діяльністю суб'єктів господарювання**

Тетяна Тимошенко:

ГЛАВА 3 Технічні бар'єри у торгівлі

Юлія Слива:

ГЛАВА 4 Санітарні та фітосанітарні заходи

Артур Лі:

ГЛАВА 9 Інтелектуальна власність

ЗМІСТ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК Глав 3, 4, 9, Розділу IV, Глави 17 Розділу V Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" (УА)	5
ГЛАВА 3 Технічні бар'єри у торгівлі	7
1. Зміст Глави 3 УА	7
1.1. Цілі глави	7
1.2. Заходи на імплементацію	7
1.3. Напрями імплементації	7
1.4. Географічні зазначення	8
1.5. Завдання з гармонізації	8
1.6. Поточний стан справ	9
2. Співвідношення Глави 3 "Технічне регулювання" і Глави 17 "Сільське господарство та розвиток територій"	10
3. Завдання для обласної аудиторії	12
• Депутати обласних рад	12
• Керівники департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій	12
• Вищі навчальні заклади	13
4. Завдання для міської аудиторії	13
• Місто	13
• Селище	14
5. Завдання для сільської аудиторії	15
• Об'єднана територіальна громада	15
• Район	16
• Село	16
6. Завдання для виробників	17
• Виробники базової сільгосппродукції	17
• Виробники харчових продуктів	17
ГЛАВА 4 Санітарні та фітосанітарні заходи	18
1. Зміст глави 4 УА	18
1.1. Цілі глави	18
1.2. Заходи на імплементацію	19
1.3. Забезпечення повної прозорості стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються в торгівлі	20
1.4. Наближення законодавства України до законодавства ЄС	20
1.5. Визнання стану здоров'я тварин і рослин та принцип регіоналізації	21
1.6. Визнання еквівалентності санітарних та фітосанітарних заходів	22
1.7. Механізми та процедури із сприяння торгівлі	22
2. Співвідношення Глави 4 "Санітарні та фітосанітарні заходи" і Глави 17 "Сільське господарство та розвиток територій"	24
3. Завдання для обласної аудиторії	26
• Депутати обласних рад	26
• Керівники департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій	26
• Вищі навчальні заклади	27
4. Завдання для міської аудиторії	28
• Місто	28
• Селище	29

5. Завдання для сільської аудиторії	29
• Об'єднана територіальна громада (ОТГ)	29
• Район	30
• Село	30
6. Завдання для виробників	31
• Виробники базової сільгосппродукції	31
• Виробники харчових продуктів	32
ГЛАВА 9 Інтелектуальна власність	33
1. Зміст глави	33
1.1. Цілі глави	33
1.2. Загальні положення глави	33
• Характер зобов'язань	33
• Сфера дії зобов'язань	33
• Передача технологій	34
• Вичерпання прав	34
1.3. Стандарти, що стосуються прав інтелектуальної власності	35
• Авторське право і суміжні права	35
• Торговельні марки	35
• Географічні зазначення	35
• Промислові зразки	36
• Патенти	36
• Топології інтегральних мікросхем	36
• Інші положення	36
1.4. Захист прав інтелектуальної власності	37
• Цивільні заходи, процедури та засоби захисту	37
• Відповідальність постачальників посередницьких послуг	38
• Заходи на кордоні	38
• Інші положення	38
2. Співвідношення Глави 9 "Інтелектуальна власність" і Глави 17 "Сільське господарство та розвиток територій"	39
3. Завдання для обласної аудиторії	40
• Депутати обласних рад	40
• Керівники департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій	40
• Вищі навчальні заклади	40
• Театри і інші заклади культури	41
• Вчителі	41
• Лікарі	42
4. Завдання для міської аудиторії	42
• Місто	42
• Селище	43
5. Завдання для сільської аудиторії	43
• Об'єднана територіальна громада	43
• Район	44
• Село	44
6. Завдання для виробників	45
• Виробники базової сільгосппродукції	45
• Виробники харчових продуктів	46
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК між національною законодавчо-нормативною базою, національною системою стандартизації і сертифікації і виробничою діяльністю суб'єктів господарювання	47

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Глав 3, 4, 9 Розділу IV, Глави 17 Розділу V Угоди про асоціацію "Україна-ЄС"

- **Розділ IV "Торгівля та питання пов'язані з торгівлею"**

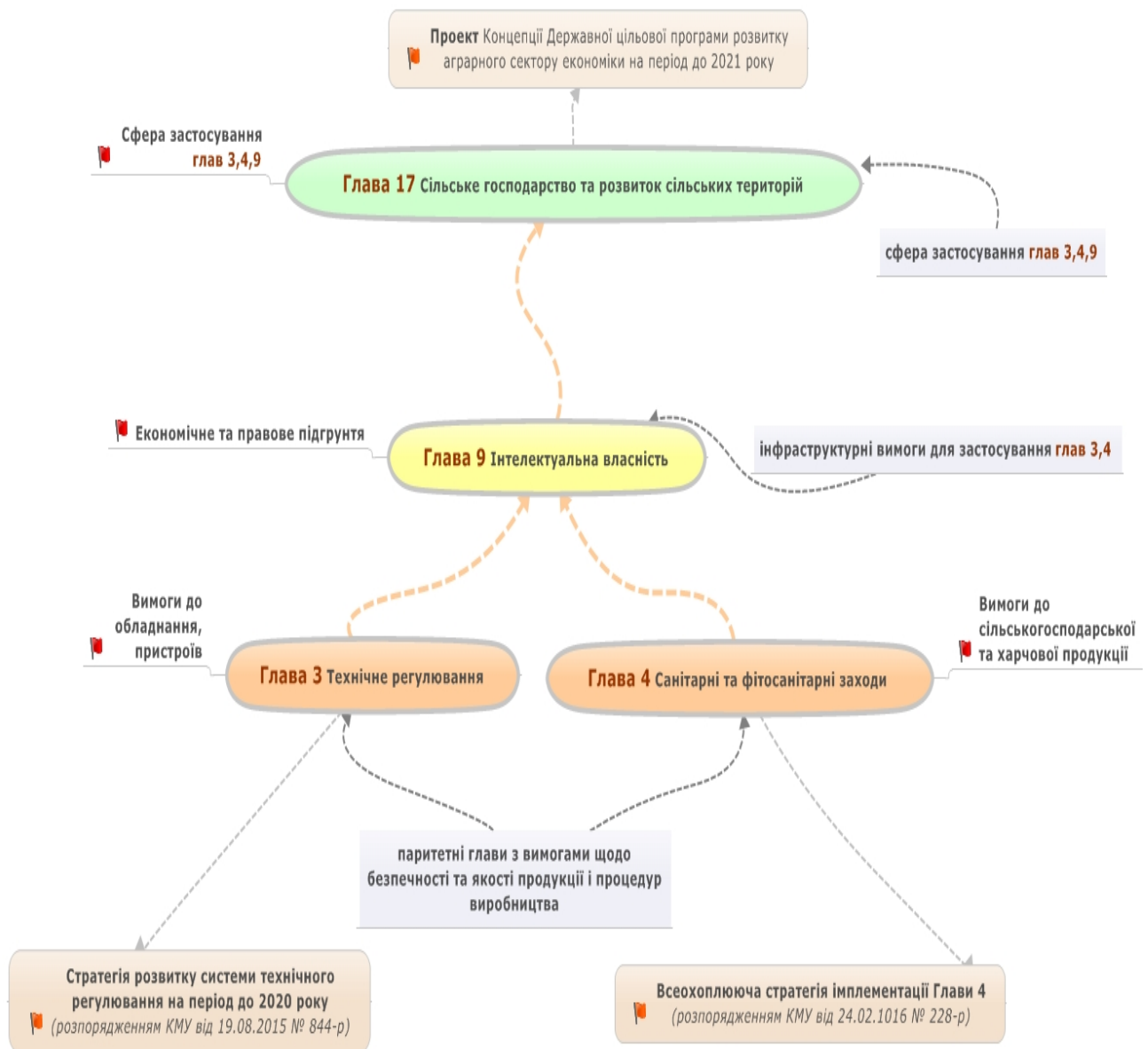
Глава 3: Технічне регулювання

Глава 4: Санітарні та фітосанітарні заходи

Глава 9: Інтелектуальна власність

- **Розділ V "Економічне та галузеве співробітництво"**

Глава 17: Сільське господарство та розвиток сільських територій

Глави 3 та 4 є паритетними – вони надають орієнтири для виробника і споживача продукції: Глава 3 для нехарчової продукції та обладнання, яке, у тому числі використовують виробники сільськогосподарської та харчової продукції, Глава 4 для сільськогосподарської сировини та харчових продуктів. Норми Глав 3 і 4 імплементуються шляхом гармонізації (приведення у відповідність) вітчизняної законодавчо-нормативної бази та реалізуються через дотримання міжнародних стандартів на підприємствах аграрного сектору та харчової промисловості. Міжнародні стандарти мають бути "вмонтовані" у виробничі процедури та параметри продукції таких підприємств.

На імплементацию Глави 3 УА прийнята Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 844-р)

На імплементацию Глави 4 УА прийнята Всеохоплююча стратегія імплементации Глави 4 (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 228-р)

Глава 9 є інфраструктурною – вона висуває вимоги до фіксації економічного та правового статусу технологічних та управлінських регламентів, які відповідають вимогам Глав 3 та 4.

На імплементацию Глави 9 УА розпорядчих документів Кабінет Міністрів України не видавав.

Глава 17 є предметною – вона окреслює сферу застосування вимог до аграрної та харчової продукції, умов їх виробництва, встановлених у Главах 3 і 4 та рамкових вимог щодо захисту прав на технології і характеристики продукції, які є об'єктами права інтелектуальної власності, та фіксації економічного статусу таких об'єктів.

На імплементацию Глави 17 УА розпорядчих документів профільних органів виконавчої влади не існує. Існує лише проект Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року, де Угода про асоціацію позначена номінально.

ГЛАВА 3 Технічні бар'єри у торгівлі Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" (УА)

1. Зміст Глави 3 УА

1.1. Цілі Глави

Глава 3: "Технічні бар'єри у торгівлі" спрямована на зменшення технічних бар'єрів у торгівлі та розширення доступу продукції національних виробників на ринок ЄС шляхом створення зони вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років починаючи з дати набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Угода), тобто до 2024 року.

1.2. Заходи на імплементацію

Для поетапної імплементації Угоди щодо розділу 3 Технічні бар'єри в торгівлі розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 844-р була схвалена **Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року**. В стратегії зазначена необхідність подальшого реформування системи технічного регулювання з врахуванням таких трьох факторів:

- усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною;
- зобов'язань, які взяла Україна при вступі до СОТ;
- необхідності модернізації економіки шляхом збільшення обсягу інвестицій та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.

1.3. Напрями імплементації

Для імплементації Угоди про асоціацію та реалізації Стратегії були обрані такі основні напрямки:

- **адаптація законодавства** України у сфері технічного регулювання до законодавства ЄС;
- прийняття з метою застосування відповідних технічних регламентів **європейських стандартів як національних стандартів України** з одночасним скасуванням дії стандартів ГОСТ, які були розроблені до 1992 року;
- усунення дублювання функцій у сфері державного контролю за відповідністю продукції встановленим вимогам;
- забезпечення повної відповідності системи технічного регулювання України вимогам ЄС;
- посилення існуючої **матеріально-технічної бази для проведення оцінки відповідності** продукції встановленим вимогам;
- забезпечення визнання виданих Національним агентством з акредитації атестатів про акредитацію на європейському та міжнародному рівні;
- активізація співпраці центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій з європейськими та міжнародними організаціями із стандартизації, метрології, акредитації, оцінки відповідності та державного ринкового нагляду;
- забезпечення інтеграції систем обміну інформацією у сфері державного ринкового нагляду з відповідними системами ЄС;
- зміцнення інституціонального потенціалу органів державної влади, на які покладаються функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності та розроблення технічних регламентів;

- здійснення заходів з підготовки до підписання **Угоди про оцінку відповідності** з ЄС (Угода АСАА) для окремих видів продукції з метою визнання результатів робіт з оцінки відповідності, проведених в Україні, на європейському та міжнародному рівні та просування на світовому ринку національної продукції;
- підвищення рівня обізнаності суб'єктів господарювання та інших зацікавлених сторін щодо нової системи технічного регулювання.

1.4. Географічні зазначення

Особливу увагу в Угоді приділена питанням захисту географічних позначень. Згідно з досягнутими домовленостями, Україна взяла на себе зобов'язання **утримуватися від використання близько трьох тисяч географічних зазначень**, включаючи деякі з тих, які зараз використовуються українськими виробниками (наприклад, коньяк, шампанське). В контексті відшкодування втрат українська сторона також домовилася про **десятирічному перехідному періоді** і можливості **застосування компенсаційного пакета**, спрямованого на створення умов для модернізації підприємств, яких торкнуться зміни в системі охорони географічних позначень, і просування української продукції під новими брендами на ринки ЄС. Таким чином, створюється унікальна можливість позиціонування українських продуктів на ринку ЄС за фінансової підтримки останнього.

1.5. Завдання з гармонізації

Відповідно до Угоди, протягом першого року набуття її чинності Україна повинна була гармонізувати законодавство з **п'ятьма директивами**, а саме щодо:

- загальної **безпеки продукції**,
- загальних вимог щодо акредитації та ринкового нагляду, що стосуються торгівлі продукцією,
- загальної системи маркування продукції,
- системи одиниць вимірювання
- відповідальності за дефектну продукцію.

Зобов'язання гармонізації законодавства з законодавством ЄС передбачалось у **27 сферах діяльності**:

- машини,
- електромагнітна сумісність,
- прості посудини високого тиску,
- обладнання, що працює під тиском,
- пересувне обладнання, що працює під тиском,
- ліфти,
- безпека іграшок,
- електричне обладнання, розраховане на певні граничні значення напруги,
- вимоги до **коефіцієнта корисної дії нових водонагрівальних котлів**, що працюють на рідкому чи газоподібному паливі,
- прилади, що працюють **на газоподібному паливі**,
- **засоби індивідуального захисту**,
- технічні вимоги щодо енергоспоживання електричних побутових холодильників та морозильних камер,
- **неавтоматичні зважувальні прилади**,
- **зважувальні прилади**,
- суднове обладнання,

- медичні пристрої,
- активні імплантовані медичні пристрої,
- in vitro діагностичні медичні пристрої,
- обладнання та систем захисту, призначених для застосування у вибухонебезпечному середовищі,
- радіо- і телекомунікаційне термінальне обладнання та взаємне визнання його відповідності,
- канатні установки для перевезення людей,
- прогулянкові судна,
- будівельні вироби, включаючи заходи для їх впровадження,
- пакування та відходи,
- вибухові речовини цивільного призначення,
- зазначення маркування та стандартної інформації щодо споживання енергії та інших ресурсів, пов'язаних з енергетичними продуктами,
- високошвидкісні залізниці.

1.6. Поточний стан справ

Станом на 2017 рік були запроваджені загальні правові та інституційні засади для розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів та процедур оцінки відповідності. Для оцінювання відповідності вимогам ЄС та Угодам СОТ здійснено поступовий **перехід від обов'язкової сертифікації продукції до оцінки відповідності**.

З напрацюваннями стосовно імплементації Угоди в сфері технічного регулювання та усунення технічних бар'єрів в торгівлі, станом виконання Угоди про асоціацію, наступними кроками та очікуваними результатами від їх реалізації можна ознайомитися на сайті Європейської правди. Зокрема, Україна повинна наблизити національне законодавство відповідно до технічних регламентів та систем стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС. Варто наголосити, що дана сфера співпраці є однією з найскладніших та найбільш тривалих, оскільки Україна зобов'язується гармонізувати та прийняти фактично усі правові норми ЄС щодо технічних стандартів для промислових товарів.

Згідно Плану заходів щодо реалізації стратегії, основними напрямками є: впровадження інформаційної системи управління стандартами, забезпечення визнання Національного агентства з акредитації на міжнародному та європейському рівні, посилення спроможності органів з оцінки відповідності до рівня, необхідного для належного виконання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів, забезпечення здатності органів державного ринкового нагляду ефективно виконувати свої функції, вдосконалення інформаційного забезпечення здійснення державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції, розвиток метрологічної системи України, зміцнення інституціонального потенціалу центральних органів виконавчої влади у сфері технічного регулювання, підвищення рівня обізнаності громадськості про нову українську інфраструктуру якості.

Досягнення щодо імплементації Угоди в сфері технічного регулювання та усунення технічних бар'єрів в торгівлі полягають в наступному:

10 лютого 2016 року набрав чинності Закон України "**Про технічні регламенти та оцінку відповідності**", яким визначено:

- загальні правові та інституційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів та процедури оцінки відповідності;
- норма про те, що оцінка відповідності повинна здійснюватися відповідно до стандартів ЄС, Угоди про усунення технічних бар'єрів в торгівлі та СОТ;

- **відміна централізованої реєстрації сертифікатів** відповідності у державній системі сертифікації.

Закон дозволяє національним виробникам пройти процедуру тестування та сертифікації в Україні, яка буде визнана в ЄС. Це дозволить скоротити витрати на отримання відповідної документації, сертифікацію та оцінку відповідності.

Зверніть увагу! Закон "Про технічні регламенти та оцінку відповідності" не поширюється на санітарні та фітосанітарні заходи, оцінку відповідності якості зерна та продуктів його переробки, насіння та садивного матеріалу. А визначення самого терміну "**технічне регулювання**" – правового регулювання відносин у сфері визначення та виконання **обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва** стосується лише сфери нехарчової продукції.

З 27 європейських секторальних законодавчих актів, визначених Додатком III до Угоди, Україна прийняла 24 технічних регламенти, 22 з яких вже є обов'язковими.

Для спрощення ведення бізнесу та виконання Закону України "**Про метрологію та метрологічну діяльність**" та Закону України "**Про технічне регулювання та оцінку відповідності**" було прийнято 58 законодавчих актів.

Національні стандарти поступово узгоджуються з міжнародними та європейськими стандартами, перш за все ті, добровільне використання яких є доказом відповідності продукції вимогам технічних регламентів.

В 2017 році 13211 міжнародні та європейські стандарти прийняті як національні (станом на 27.12.2017 р.). У 2017 році прийнято 1439 національних стандартів, з яких 1358 – міжнародні та європейські стандарти, було гармонізовано 4161 національний стандарт з яких 1320 ідентичні міжнародним або європейським стандартам.

Зверніть увагу! Чимала частина стандартів, які гармонізовані з європейськими, стосується продуктів харчування.

Функції Національного органу стандартизації покладено на ДП «УкрНДНЦ», який представляє Україну в Міжнародній організації стандартизації та є офіційно визнаним розповсюджувачем електронних і паперових копій міжнародних та національних стандартів в Україні.

Національний орган зі стандартизації ще у минулому році видав наказ про скасування усіх ГОСТів, які були розроблені до 1992 року. Слід сказати, що величезна кількість ГОСТів, які підпали під дію цього наказу містили вимоги до методів контролю харчової і сільськогосподарської продукції. Технічні комітети мали замало часу аби переглянути ці 14475 ГОСТів, та для переведення їх у формат ДСТУ. Тому Національний орган зі стандартизації пролонгував застосування ГОСТів до 2019 року.

Крім цього у сфері технічного регулювання залишилась складова – підписання Угоди АСАА (Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції). Але знову ж таки, це угода стосується промислового обладнання, а не харчової продукції.

2. Співвідношення Глави 3 "Технічне регулювання" і Глави 17 "Сільське господарство та розвиток територій"

Оскільки мета Глави 3 УА полягає у розширенні доступу продукції національних виробників на ринок ЄС шляхом створення зони вільної торгівлі, а метою Глави 17 Угоди є сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом **поступового зближення**

політик та законодавства, то існують цілком певні точки дотику та спільні впливи від імплементації вимог зазначених глав.

Гармонізація стандартів з безпечності харчових продуктів тісно пов'язана з зазначеними вище технічними бар'єрами, оскільки ці обидва компоненти торговельного співробітництва між Україною та ЄС можуть слугувати так званими нетарифними бар'єрами у торгівлі. Важливість виконання зобов'язань нашою державою націлена, в першу чергу, на сприяння розвитку українського сільського господарства та харчової промисловості.

Очікувано, що імплементація Угоди буде мати позитивні наслідки для сфери сільського господарства та розвитку сільських територій в довгостроковій перспективі. Основним рушієм розвитку сільського господарства та сільських територій є наявність робочих місць в сфері класичної занятості сільського населення у вирощуванні сільськогосподарської продукції та тваринництві, тож відкриття європейських ринків сприятиме зміцненню економічного становища сільського населення. Збільшення експорту та внутрішнього споживання сільськогосподарської та харчової продукції за рахунок створення умов для надання доданої вартості первинній продукції шляхом її переробки та реалізації харчової продукції також призведе до позитивної динаміки в зазначених сферах.

Для ЄС характерна наявність великої кількості специфічних та комбінованих технічних бар'єрів в торгівлі. **Ринки сільськогосподарських товарів є найбільш захищеними.** Але нині ЄС встановив нульові тарифи та збори на експорт **36 груп сільськогосподарської та харчової продукції.** Шляхи розвитку сільського господарства та сільських територій внаслідок збільшення виробництва сільськогосподарської та харчової продукції та зв'язок із технічним регулюванням полягають у наступному.

- 1) Для експорту продукції експортерам/виробникам слід отримати **сертифікат EUR 1**, який засвідчує походження продукту.
- 2) Експортер/виробник повинен провести **оцінку відповідності** своєї продукції вимогам законодавства і технічних регламентів ЄС. Під час проведення оцінки відповідності слід проводити лабораторні вимірювання лише в лабораторіях, які акредитовані на відповідність вимогам **ISO/IEC 17025** використовуючи методи контролю згідно вимог міжнародних та європейських стандартів. Таким чином, для національних виробників **гостро стоїть проблема наявності гармонізованих міжнародних та європейських стандартів на методи контролю продукції та підтвердження компетентності лабораторій щодо проведення заявлених вимірювань.**
- 3) **Засоби вимірювальної техніки** (виги, рН-метри тощо), які застосовують виробники для контролю показників сировини, напівпродуктів та готової продукції повинні бути калібровані та відображати дійсні значення показників.
- 4) Під час експорту продукції виробник повинен підтвердити **наявність та дієвість системи управління безпечністю харчових продуктів** згідно вимог міжнародних стандартів. Як правило, підтвердження відбувається шляхом **сертифікації.** Тому наявність національних гармонізованих стандартів на системи управління безпечністю харчових продуктів має вирішальне значення.
- 5) У разі вирощування/переробки сільськогосподарської продукції, яка відповідає вимогам до **органічного виробництва** виробникам слід провести процедуру оцінки відповідності вимогам законодавства ЄС та стандартам до органічної продукції та сертифікацію.
- 6) Слід створити умови, за яких експортеру/виробнику не потрібно буде проводити **повторну оцінку відповідності** продукції, системи управління безпечністю харчових продуктів в країні реалізації. Тому визнання виданих Національним агентством з акредитації атестатів про акредитацію лабораторій та органів сертифікації продукції та систем управління на європейському та міжнародному рівні є важливим.

7) Одним із технічних бар'єрів в торгівлі є невідповідність **правил маркування та етикетування продукції**. Тому гармонізація технічних регламентів щодо маркування продукції є гострим питанням покращення експортного потенціалу виробників.

У разі невідповідності вітчизняної сільськогосподарської та харчової продукції стандартам ЄС преференційний режим торгівлі у межах зони вільної торгівлі та дозволені нульові ввізні мита не будуть використані українськими виробниками для розширення асортименту експорту продукції в ЄС, натомість імпорт з ЄС сільськогосподарської та продовольчої продукції, яка вже відповідає всім технічним регламентам, буде безперешкодно надходити в Україну, створюючи **тиск на вітчизняного виробника на внутрішньому ринку**. Крім цього, через неузгодженість відповідних стандартів якості на український ринок зможе потрапити низькоякісна продукція, що не знаходить збуту на ринку ЄС, але яка створить умови для демпінгу якісних національних товарів.

Зверніть увагу! Питання формування масиву стандартів, які гармонізовані з європейськими та міжнародними, за умов дії Угоди про асоціацію набуває виключно термінового та актуального значення. На підтримку вітчизняного виробника, надання впевненості при експорті його продукції до країн ЄС при Торгово-промисловій палаті України планується створення міжнародного кластеру "ФайнийПродукт.УА", який має опікуватися питаннями стандартизації аграрної і харчової продукції і надавати підтримку і захист українському виробнику в контексті виконання умов Угоди про асоціацію.

3. Завдання для обласної аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 3 Угоди про асоціацію "працюють" для різних прошарків лідерів регіонального розвитку

- **Депутати обласних рад**

Ключовим чинником успішності євроінтеграційних процесів є співпраця в межах обласного депутатського корпусу з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій на основі поступового зближення політик розвитку аграрного сектору та сільських територій. При складанні, обговоренні та схваленні **стратегічних планів регіонального розвитку на реалізацію таких політик** потрібно постійно звіряти позиції з текстом Угоди про асоціацію, зокрема Глави 3 УА, дбати про адекватне запровадження норм Угоди про асоціацію в життя.

Діяльність депутатського корпусу з перевірки власних рішень на відповідність нормам УА має виключити можливість неефективного використання місцевих ресурсів, створюватиме рамкові умови для надходження інвестицій та виводу на експорт продукції підприємств регіону. Параметри продукції і технологічних циклів підприємств регіону мають беззастережно відповідати гармонізованим стандартам!

Зверніть увагу! Комісії і депутати обласних рад при прийнятті своїх рішень повинні окремо пересвідчуватися, у тому числі **на основі чек-листів**, що такі рішення не протирічають глави 3 УА, натомість розвивають і конкретизують її положення.

- **Керівники департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій**

Основним завданням департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій є **участь у модернізації державної аграрної політики у відповідності до вимог законодавства ЄС**,

поліпшення планування, розробки та запровадження заходів на реалізацію політики розвитку аграрного сектору та сільських територій з урахуванням положень глави 3 УА на місцях.

Саме на рівні області має відбуватися інтеграція дій на реалізацію сільськогосподарської політики та політики розвитку аграрних регіонів з урахуванням положень глави 3 УА щодо технічного регулювання та дотримання міжнародних стандартів.

Зверніть увагу! Бажано було б, щоб департаменти агропромислового розвитку вели широку освітню роботу у сфері стандартизації і сертифікації виробництва аграрної та харчової продукції у відповідності до вимог глави 3 УА та національної законодавчо-нормативної бази, надавали дієву підтримку контрольній та дорадчій діяльності саморегулювальних галузевих організацій (у тому числі в партнерстві з кластером "ФайнийПродукт.УА"), вели свої власні реєстри регіональних географічних зазначень, сільгосппідприємств, виробничі процеси яких відповідають міжнародним стандартам.

- **Вищі навчальні заклади**

Активна участь навчальних закладів регіону в поширенні інформації про главу 3 УА є запорукою сталого характеру євроінтеграційних процесів в Україні. Молоде покоління фахівців має отримувати інформацію на самих ранніх стадіях отримання спеціалізованих знань.

Вищим навчальним закладам варто запровадити навчальний курс "Принципи сучасного технічного регулювання" та спеціальні курси з вивчення загальних (так званих "горизонтальних") стандартів у сферах охорони довкілля, захисту праці, економіки та фінансів для найширшого загалу спеціалізацій. Множина галузевих стандартів міжнародних систем сертифікації має вивчатися в рамках спеціалізованих навчальних курсів для студентів відповідної спеціальності. Це дозволить створити передумови для кардинальної модернізації виробничої та управлінської діяльності підприємств аграрного сектору та харчової промисловості, залучення інвестицій для розвитку підприємств регіону в масовому порядку.

Зверніть увагу! Вищі навчальні заклади в регіонах можуть стати партнерами міжнародного кластеру "ФайнийПродукт.УА", вести освітню діяльність на основі сертифікованих навчальних програм і збільшувати свою привабливість за рахунок надання гарантій абітурієнтам щодо працевлаштування підготовлених фахівців на підприємствах регіону, які залучають інвестиції.

4. Завдання для міської аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 4 Угоди про асоціацію "працюють" на рівні міст та селищ

- **Місто**

Навряд чи в Україні знайдеться місто, в якому б не працювала низка невеликих місцевих підприємств, не намагався б розвиватися малий та середній бізнес. Зазвичай вироблена у містах продукція потрапляє на місцеві ринки. Однак зона вільної торгівлі вже найближчим часом має надати таким підприємствам нові можливості по розширенню ринків, залученню інвестицій. Чи зможе міська громада оперативного скористатися наданими можливостями і чи будуть вони реалізовані взагалі – залежить, в першу чергу, від обізнаності місцевих лідерів та їхньої здатності організувати міську спільноту до скоординованих дій на виконання умов Угоди про асоціацію.

Депутати міської ради, міський голова, виконавчі органи міського самоврядування мають тримати руку на пульсі дотримання міськими підприємствами європейських стандартів при виробництві електричного обладнання, водонагрівуючих котлів на рідкому та газоподібному

паливі, засобів індивідуального захисту, медичних пристроїв, будівельних виробів, якщо таке виробництво ведеться підприємствами міста, при пакуванні продукції та поводженні з відходами. Інший бік технічного регулювання – ринковий нагляд – полягає в забезпеченні контролю за відповідністю стандартам продуктів, які потрапляють до торговельних закладів та майданчиків міста. Це стосується всього спектру продукції, переліченого в пункті 1.5. даної нотатки, у тому числі машин, обладнання, що працює під тиском, медичних пристроїв, іграшок, вибухових речовин.

Питання, пов'язані з дотриманням норм Глави 3 "Технічне регулювання", мають перебувати в центрі уваги при формуванні стратегічних планів розвитку міста, враховуватися при розробці розпорядчих документів профільними комісіями міськради, дотримуватися в діяльності виконавчих органів міста. Всі це створить рамкові умови для діяльності малого та середнього бізнесу, підприємств міста.

Безпосередньо на підприємствах міста має бути запроваджена система галузевих стандартів на продукцію і виробничі процеси, яка відповідає вимогам національної нормативної бази та гармонізована з міжнародними стандартами. Також підприємства мають опікуватися запровадженням у свої виробничі та управлінські процеси соціальних та екологічних стандартів, низки стандартів щодо фінансів та економіки, які необхідні для успішного залучення інвестицій.

Робота органів місцевого самоврядування у сфері реалізації технічного регулювання також тісно пов'язана із освітньою діяльністю та діяльністю на захист споживача. Тож органи місцевого саморегулювання міста мають створити сприятливе середовище для освітян, які пропагують запровадження європейських стандартів у життя, роботи організацій із захисту споживача та прагнути до системної конструктивної співпраці з ними.

Необхідна консультативна, методологічна та організаційна допомога органам самоврядування міста може бути надана в рамках кластеру "ФайнийПродукт.UA".

Зверніть увагу! Глава 3 Угоди про асоціацію надає лише рамкові умови. Успішність діяльності підприємств, малого та середнього бізнесу міста та безпека міських споживачів – це питання реалізації положень Угоди про асоціацію на місцях. Роль міського голови, депутатів міськради, міськвиконкому, інтелігенції міста в цьому – ключова.

- **Селище**

Оскільки селище міського типу, як правило, формувалося свого часу навколо більш-менш потужного індустріального об'єкту, його унікальність з точки зору реалізації Глави 3 Угоди про асоціацію полягає у посиленні уваги громади селища до діяльності таких ключових підприємств, їх відновлення, перепрофілювання, модернізації на засадах сучасної системи технічного регулювання.

З іншого боку, ринкові трансформації останніх 20-30 років також спонукали до розвитку місцевого виробництва, послуг, активізації малого та середнього бізнесу.

Всіх цих виробничих сфер потенційно торкаються сучасні нормативи щодо 27 сфер діяльності, у тому числі машин, обладнання, що працює під тиском, пересувного обладнання, що працює під тиском, електричного обладнання, розрахованого на певні граничні значення напруги, коефіцієнтів корисної дії нових водонагрівачів котлів, що працюють на рідкому чи газоподібному паливі, приладів, що працюють на газоподібному паливі, засобів індивідуального захисту, будівельних виробів, заходів для їх впровадження, сфери пакування та поводження з відходами.

З іншого боку, так само, як і у місті, дотримання стандартів на продукцію всього спектру, яка потрапляє до торговельних закладів та майданчиків селища – це справа органів самоврядування

селища. Саме вони мають забезпечити дієвість державного контролю та ринкового нагляду над відповідністю продукції нормативам в межах селища.

Оскільки селища, як правило, пов'язані з промисловими підприємствами, оздоровчими та іншими закладами, роль місцевої інтелігенції в житті громади є однією з ключових. А відтак – особливого значення набувають заходи з просвіти, спрямовані на фахівців, освітян, лікарів та інших фахівців, які працюють у сучасному українському селищі.

Із зазначеного вище випливають завдання для органів місцевого самоврядування селища: формування умов для запровадження сучасних міжнародних стандартів в діяльність підприємств, розташованих на території селища, участь в заходах державного та ринкового контролю за дотриманням норм чинного законодавства та гармонізованих стандартів, залучення фахівців до просвітницької діяльності та заходів із захисту споживача.

Консультативна, методологічна та організаційна допомога органам самоврядування селища може бути надана в рамках кластеру "ФайнийПродукт.УА".

Зверніть увагу! Глава 3 Угоди про асоціацію надає рамкові умови у сфері дотримання стандартів на продукцію широкого спектру. Діяльність селищного голови, селищної ради, її виконавчих органів має бути спрямована на безпосереднє запровадження міжнародних стандартів у життя. Таке запровадження має відбуватися у двох вимірах: формування умов для дотримання стандартів місцевими виробниками і створення перешкод для поставки продукції, яка не відповідає стандартам, на місцевий ринок.

5. Завдання для сільської аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 3 Угоди про асоціацію "працюють" на рівні об'єднаних територіальних громад, районів та окремих сіл

• ОТГ

Оскільки об'єднані територіальні громади формувалися, у тому числі, з точки зору економічної доцільності, на території практично кожної ОТГ перебуває декілька аграрних (і не тільки аграрних) підприємств, до продукції і виробничих процесів яких Главою 3 висуваються конкретні вимоги. Тож голова ОТГ, депутати профільних комісій рад ОТГ, профільні виконавчі органи громади мають бути обізнаними з загальними вимогами щодо акредитації та ринкового нагляду стосовно торгівлі продукцією, системами маркування продукції, відповідальністю за дефектну продукцію, з вимогами ЄС і Угоди про асоціацію щодо продукції і процесів галузевих підприємств, які розташовані на території ОТГ, у тому числі сільгосп підприємств.

Органи місцевого самоврядування ОТГ в планах свого стратегічного розвитку мають приділити першочергову увагу створенню умов для дотримання підприємствами, які ведуть діяльність на території ОТГ, норм національної нормативної бази, директив ЄС та міжнародних стандартів у сферах, позначених Главою 3 УА, сприяти діяльності з оцінки відповідності. Також органи місцевого самоврядування ОТГ мають підтримувати функціонування системи ринкового контролю, сприяти заходам державного контролю на території об'єднаної громади.

Консультативна, методологічна та організаційна допомога головам ОТГ, головам профільних комісій та депутатам рад ОТГ, посадовцям виконкомів ОТГ може бути надана в рамках кластеру "ФайнийПродукт.УА".

Зверніть увагу! Глава 3 Угоди про асоціацію надає рамкові умови у сфері дотримання стандартів у визначених сферах на продукцію українських підприємств. Діяльність голів, депутатського

корпусу, виконавчих органів ОТГ має бути спрямована на створення умов для безпосереднього запровадження міжнародних стандартів в діяльність підприємств, які розташовані на території ОТГ. Це сприятиме посиленню позицій підприємств ОТГ на ринках, стабілізації роботи виробників, а відтак – підвищенню добробуту об'єднаних територіальних громад.

- **Район**

Особливістю сільських районів є те, що на їх території працюють в основному сільськогосподарські підприємства, які виробляють базову сільгосппродукцію. Тож районні ради як органи, які представляють спільні інтереси органів місцевого самоврядування, розташованих на території району, мають підтримувати централізоване ведення освітньої діяльності щодо положень Угоди про асоціацію, директив ЄС із загальної безпеки продукції, вимог щодо акредитації та ринкового нагляду, що стосуються торгівлі продукцією, маркування продукції, відповідальності за дефектну продукцію.

Райрада та райвиконком мають формувати рамкові вимоги для забезпечення відповідності міжнародним стандартам, зокрема, машин, обладнання, що працює під тиском, електричного обладнання, водонагрівальних котлів на рідкому чи газоподібному паливі, зважувальних приладів, будівельних виробів, процедур пакування та поводження з відходами.

Зверніть увагу! Особливість дій райрад на виконання положень Глави 3 УА полягає у тому, що вони мають централізувати і оптимізувати відповідні дії лідерів сільських громад.

- **Село**

Положення Глави 3 УА стосуються як виробників, так і споживачів продукції. З огляду на те, що промислові підприємства, як правило, не розташовують у селі, і не в кожному з сіл працює сільгосппідприємство, то завдання органів місцевого самоврядування на селі зводиться хіба що до отримання інформації про зміст Глави 3. У випадках, коли на території села працюють підприємства, сільських голова, сільрада та її виконком мають опікуватися питаннями створення сприятливого середовища для забезпечення відповідності виробничих процесів сільгоспвиробників міжнародним стандартам. Також органи лідери місцевого самоврядування в селі мають сприяти захисту сільського споживача від продукції, яка не відповідає встановленим вимогам, у тому числі в інформаційному плані.

Зверніть увагу! На рівні сільської громади варто вжити заходів для поширення інформації про основи сучасного технічного регулювання, ринкового нагляду та захисту споживача, зокрема в напрямках, безпосередньо позначених в тексті Глави 3 УА.

6. Завдання для виробників

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 3 Угоди про асоціацію "працюють" для виробників аграрної та харчової продукції

• Виробники базової сільгосппродукції

Позначені в Главі 3 УА сфери технічного регулювання навряд чи торкаються сільгоспвиробників у всій своїй множині, оскільки орієнтовані, перш за все, на промислову продукцію. Однак п'ять базових гармонізованих директив щодо загальної безпеки продукції, загальних вимог щодо акредитації та ринкового нагляду, що стосуються торгівлі продукцією, загальної системи маркування продукції, системи одиниць вимірювання, відповідальності за дефектну продукцію мають стати для них також дороговказом.

В світлі норм Глави 3 УА виробники сільгосппродукції постають, в першу чергу, споживачами промислової продукції і мають бути свідомими відносно норм європейських директив і сучасних міжнародних стандартів, яким має відповідати така продукція. Це стосується, зокрема, машин, електричного обладнання, водонагрівальних котлів, що працюють на рідкому чи газоподібному паливі, приладів, що працюють на газоподібному паливі, засобів індивідуального захисту, зважувальних приладів, будівельних виробів, пакування та відходів.

Зверніть увагу! Використання в своїх виробничих процесах машин, обладнання, пристроїв, матеріалів, які не відповідають нормам гармонізованого законодавства та міжнародних стандартів, може створити суттєві перешкоди при виведенні продукції на ринок. Тим більше небезпечно і неефективно інвестувати кошти в обладнання, яке не відповідає встановленим стандартам!

• Виробники харчових продуктів

Харчова продукція сьогодні введена з-під дії Закону України "Про технічне регулювання та оцінку відповідності". Немає згадки про харчову продукцію також і серед 27 сфер, зобов'язання гармонізації в яких передбачене на рівні тексту Глави 3 УА. Однак це не означає, що принципи безпеки продукції, вимог щодо акредитації та ринкового нагляду, маркування, системи одиниць вимірювання, відповідальності за дефектну продукцію не стосуються сектору виробництва харчових продуктів.

Як і аграрії, виробники харчової продукції сьогодні виступають в ролі споживачів продукції, до якої Глава 3 УА висуває вимоги. Однак такий стан справ, скоріш за все, не буде тривати довго. Адже дотримання міжнародних стандартів є умовою виведення продукції українського виробника на міжнародні ринки вже сьогодні. Тож приділення першочергової уваги відповідності параметрів машин, обладнання, пристроїв, матеріалів, які використовуються у виробничих процесах, при оновленні обладнання убезпечить підприємство від негараздів, пов'язаних з сертифікацією продукції, особливо тієї, яку виробник планує поставляти на закордонні ринки.

Детальніше про гармонізовані галузеві стандарти може бути надана керівникам підприємств в рамках кластеру "ФайнийПродукт.УА".

Зверніть увагу! Попри відсутність прямих норм в Главі 3 про гармонізацію харчового законодавства, виробникам харчових продуктів варто адаптувати свої виробничі процедури та параметри продуктів до міжнародних стандартів на самих ранніх стадіях. Використання обладнання, яке відповідає нормам Глави 3 УА, є необхідною умовою визнання продукції, як такої, що відповідає міжнародним стандартам і може поставлятися на закордонні ринки.

ГЛАВА 4 Санітарні та фітосанітарні заходи Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" (УА)

1. Зміст Глави 4 УА

1.1. Цілі глави

Метою Глави 4: Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ) є сприяння здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами між Україною та ЄС, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин та рослин.

Санітарний або фітосанітарний захід – це будь-який захід, який застосовується для захисту життя або здоров'я людини на території країни чи регіону від ризиків, що виникають у зв'язку з:

- потраплянням, розвитком чи поширенням шкідників, захворювань, шкідливих організмів - переносників хвороб, або хвороботворних організмів;
- потраплянням та накопиченням добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів в харчових продуктах, напоях чи кормах;
- хворобами, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією з них, або в результаті потрапляння, розвитку чи поширенням шкідників.

До фітосанітарних заходів належать:

- закони, постанови, правила, вимоги та процедури, в тому числі, вимоги до кінцевого продукту,
- карантинні правила, включаючи вимоги, пов'язані з перевезенням тварин чи рослин,
- процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення,
- положення щодо статистичних методів, процедур відбору проб та методів оцінки ризику,
- методи оброблення та виробництва,
- вимоги до упаковки і маркування, безпосередньо спрямовані на забезпечення безпечності харчових продуктів.

Встановлення, визнання і застосування загальних санітарних та фітосанітарних заходів у відповідності до Угоди мають відбуватися шляхом:

- а) забезпечення повної прозорості стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються у торгівлі;
- б) наближення законодавства України до законодавства ЄС;
- в) визнання стану здоров'я тварин і рослин та застосування принципу регіоналізації;
- г) встановлення механізму визнання еквівалентності стосовно санітарних та фітосанітарних заходів;
- д) подальшого впровадження принципів Угоди СФЗ (Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, підписана Україною з СОТ 15 квітня 1994 року);
- е) встановлення механізмів та процедур щодо сприяння торгівлі;
- є) покращення взаємозв'язку та співробітництва з питань санітарних та фітосанітарних заходів.

Глава 4. також має на меті досягнення взаємного розуміння стосовно стандартів утримання та поводження з тваринами.

1.2. Заходи на імплементацію

Для імплементації вимог Глави 4 Угоди про асоціацію в лютому 2016 року Уряд своїм розпорядженням № 228-р від 24.02.1016 схвалив **Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави 4** (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Згідно цього документу імплементація передбачає перегляд вітчизняної законодавчо-нормативної бази з точки зору її гармонізації з низкою регламентів ЄС у напрямках:

- основних принципів і вимог до безпечності харчових продуктів та кормів,
- державного контролю у сфері санітарних та фітосанітарних заходів,
- заходів, які застосовуються щодо маркування,
- заходів, які застосовуються щодо заяв стосовно харчової цінності та користі для здоров'я людини
- заходів які застосовуються щодо низки харчових продуктів: свіжого м'яса домашніх копитних тварин, птиці та заячих, промислових тварин та дичини, включаючи внутрішні органи, рубленого м'яса (фаршу), м'ясних напівфабрикатів, м'яса механічного обвалювання, м'ясних продуктів, двостулкових молюсків, продуктів риболовства, сирого молока, молозива, молочних продуктів та продуктів на основі молозива, яєць та яєчних продуктів, жаб'ячих лапок та равликів, топленого жиру тварин та топленого сала, желатину, сировини для виробництва желатину для споживання людиною, оброблених шлунків, пузирів та кишочок, колагену, меду та продуктів бджільництва, усіх харчових добавок та барвників, ароматизаторів, ензимів, основних категорій побічних продуктів тваринного походження
- заходів які застосовуються щодо хімічних речовин, які мігрують з пакувальних матеріалів, композитних продуктів, ГМО, забруднюючих речовин, клонів, іонізації,
- заходів які застосовуються щодо різних видів: конячих (включаючи зебр) чи віслюків або потомства, що виникло в результаті схрещування цих видів, великої рогатої худоби (включаючи буйволів та бізонів), свиней, свійської птиці (включаючи курей, індичок, цесарок, качок, гусок), інших ссавців, амфібій, бджіл,
- заходів які застосовуються щодо живої риби, ракоподібних, молюсків, яєць (ікри) та гамет живої риби,
- заходів які застосовуються щодо інкубаційних яєць, сперми, яйцеклітин, ембріонів,
- заходів які застосовуються щодо низки хвороб у ветеринарії: везикулярної хвороби свиней, везикулярного стоматиту, африканської чуми коней, блутангу, класичної чуми свиней, лихоманки долини Ріфт, заразного вузликового дерматиту, венесуельського енцефаломієліту коней, парувальної хвороби, ентеровірусного енцефаломієліту (хвороби Тешена), інфекційного некрозу гемопоетичної тканини (ІНН) риб, вірусної геморагічної септицемії (VHS), інфекційної анемії лососевих (ISA), патогенних агентів
- заходів які застосовуються щодо ідентифікації та реєстрації коней, великої рогатої худоби (включаючи буйволів та бізонів), овець та кіз, свиней,
- заходів які застосовуються щодо кормових добавок та кормових матеріалів, комбікормів та готових кормів, небажаних речовин у кормах, ветеринарних препаратів
- заходів які застосовуються щодо розведення тварин, оглушення та забою тварин,
- здоров'я рослин, захисту прав на сорти рослин, реєстрації засобів захисту рослин, добрив, насіння та посадкового матеріалу рослин, контролю генетично модифікованих організмів.

Повноваження з імплементації Глави 4 розподілені між Кабінетом Міністрів України, Міністерством аграрної політики та продовольства України, Державною службою України з безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Міністерством охорони здоров'я України та, у деяких випадках, Міністерством екології та природних ресурсів України як відповідальних органів для виконання зобов'язань у цій сфері.

Згідно статті 63 УА України та ЄС мають повідомляти одна одну про структуру, організацію та розподіл повноважень між компетентними органами та про будь-які зміни, що стосуються таких компетентних органів.

1.3. Забезпечення повної прозорості стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються в торгівлі

Відомо, що санітарні та фітосанітарні заходи є одними з основних перешкод для вільної торгівлі товарами, особливо з країн, що розвиваються, до розвинутих країн. Найбільш вразливою до таких бар'єрів є сільськогосподарська продукція.

Забезпечення прозорості є одним із ключових інструментів, за допомогою яких Угода про асоціацію має зменшити ці перешкоди у торгівлі між ЄС і Україною. З одного боку, прозорість допомагає забезпечити застосування санітарні та фітосанітарні заходи виключно в обґрунтованих законних цілях (захист навколишнього середовища, охорона здоров'я або безпеки людини, захист життя та здоров'я тварин і рослин, запобігання шахрайству, а також виконання вимог національної безпеки), виключаючи їх використання як прихованого бар'єра в торгівлі. З іншого боку, забезпечення повної прозорості сприяє зниженню негативного впливу на експорт дозволених санітарних та фітосанітарних заходів шляхом полегшення гармонізації законодавства України із законодавством ЄС.

В Угоді визначено, що державна політика в сфері СФЗ має бути прозорою як в ЄС, так і в Україні. Зобов'язання щодо обміну інформацією між ЄС та Україною у сфері СФЗ можна розділити на дві частини: загальну (норми, що стосуються будь-яких санітарних та фітосанітарних заходів) і спеціальну (положення, що застосовуються в окремих ситуаціях). У главі угоди, присвяченій СФЗ, також перераховані права сторін, пов'язані з окремими зобов'язаннями, а також наведено положення стосовно оприлюднення інформації у процесі виконання угоди.

Відповідно до принципу прозорості Україна та ЄС мають надсилати нотифікації (повідомлення) щодо рішень у сфері СФЗ, які стосуються змін в законодавстві та процедурах застосування СФЗ. За винятком невідкладних випадків Україна та ЄС повинні забезпечити розумний, обґрунтований і прийнятний інтервал між публікацією санітарного чи фітосанітарного нормативного акту до набрання чинності, щоб дати час виробникам - імпортерам, пристосувати свої товари або способи виробництва до нових чи змінених вимог.

Зміни можуть стосуватися будь-яких санітарних або фітосанітарних правил, прийнятих або запропонованих до прийняття; будь-яких процедур контролю та інспектування, правил виробництва і карантину, процедур ухвалення допустимого рівня пестицидів та харчових добавок; процедур оцінки ризику, а також визначення належного рівня санітарного або фітосанітарного захисту.

1.4. Наближення законодавства України до законодавства ЄС

Згідно статті 64 УА Україна повинна наблизити своє законодавство про санітарні та фітосанітарні заходи з охорони тварин до права ЄС та зобов'язується співпрацювати і регулярно проводити моніторинг з питань наближення законодавства та розвитку можливостей.

В 2016 році Уряд ухвалив розпорядження «Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. В стратегії було визначено графік систематичної нормативно-правової адаптації вітчизняного законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів до законодавства Європейського Союзу.

Відповідно до Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави 4 Україна повинна до кінця 2021 року запровадити в національне законодавство більше, ніж 250 актів ЄС, що стосуються державного контролю у сферах:

Громадського здоров'я, яке включає вимоги до базового законодавства, маркування та інформації про харчові продукти, заходи, що застосовуються до продуктів тваринного походження, які призначено для споживання людиною, інші заходи (щодо хімічних речовин, які мігрують з пакувальних матеріалів, композитних продуктів, ГМО, забруднюючих речовин тощо).

Щодо безпечності харчових продуктів слід керуватись вимогами міжнародних стандартів, вказівками та рекомендаціями Комісії Кодекс Аліментаріус, які стосуються харчових добавок, ветеринарних препаратів і пестицидів, забруднюючих речовин, методів аналізу та відбору проб, а також правил і керівництв щодо норм гігієни.

Здоров'я тварин, яке включає заходи, що застосовуються до основних категорій живих тварин, хвороб тварин, ідентифікація та реєстрація тварин, побічних продуктів тваринного походження, кормових добавок та кормів, стандартів утримання та поводження з тваринами.

Фітосанітарних заходів, які включають заходи щодо рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання.

У випадку охорони здоров'я рослин слід керуватись стандартами, настановами і рекомендаціями, розробленими під егідою Секретаріату Міжнародної конвенції із захисту рослин в співробітництві з регіональними організаціями, що діють у рамках Міжнародної конвенції із захисту рослин.

Графічна інформація про стан наближення законодавства України до законодавства ЄС в сфері санітарних та фіто санітарних заходів, про виконані завдання та наступні кроки міститься на сайті Європейської правди.

1.5. Визнання стану здоров'я тварин і рослин та принцип регіоналізації

Для здійснення торгівлі тваринами і продукцією тваринництва та створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС під час імпорту слід визнати стан здоров'я тварин країни-експортера в торговельних цілях відповідно до **доказів, які повинні базуватися на вимогах міжнародних стандартів** (Кодекси Міжнародного епізоотичного бюро тощо).

Для створення ЗВТ Україна та ЄС повинні забезпечити, рівень санітарних та фітосанітарних заходів щодо певної хвороби, тваринного зараження або шкідників з урахуванням особливостей регіону. Під час оцінювання санітарних чи фітосанітарних особливостей регіону, слід брати до уваги рівень поширеності окремих шкідників або хвороб, наявність програм із боротьби з ними, які мають бути розроблені відповідними міжнародними організаціями.

На території України та ЄС визнають концепцію зон, які вважаються вільними від шкідників або захворювань, і зон з незначною присутністю шкідників або захворювань. Під час визначення таких зон за основу беруться географія, екосистема, епідеміологічний нагляд та ефективність санітарного або фітосанітарного контролю.

Для оголошення наявності зон в межах територій країн вільних від шкідників чи хвороб, або зон з незначною присутністю шкідників чи хвороб, мають бути надані необхідні докази.

Як Україна так і ЄС може вимагати гарантій щодо безпеки живих тварин, продуктів тваринного походження та шкідників рослинної продукції.

1.6. Визнання еквівалентності санітарних та фітосанітарних заходів

Найчастіше еквівалентність застосовується в тих випадках, коли проти специфічного шкідливого організму, пов'язаного з торгівлею певним продуктом або категорією продукції, вже існують санітарні і фітосанітарні заходи. Встановлення еквівалентності ґрунтується на визначенні певного санітарного чи фітосанітарного ризику. Еквівалентність може застосовуватися до окремим заходів, до групи заходів або до інтегрованих заходів при застосуванні системного підходу.

Еквівалентність задля цілей торгівлі означає, що країна – імпортер застосовує санітарні або фітосанітарні заходи, що застосовуються в країні – експортері, навіть у випадку, якщо вони відрізняються від її власних. Експортер також може продемонструвати імпортеру, що його власні заходи досягають відповідного рівня санітарного та фітосанітарного захисту.

Встановлення еквівалентності ґрунтується на визначенні певного санітарного чи фітосанітарного ризику. Еквівалентність може застосовуватися до окремим заходів, до групи заходів або до інтегрованих заходів за умови системного підходу.

Встановлення еквівалентності вимагає проведення оцінки санітарних та фітосанітарних заходів для визначення їх ефективності в зменшенні специфічного ризику. Встановлення заходів еквівалентності може також включати оцінку фітосанітарних систем країни експортера або програм, що підтримують застосування таких заходів. Зазвичай встановлення еквівалентності передбачає послідовний процес обміну інформацією та її оцінки; найчастіше це процедура, узгоджена між країнами. Інформація надається в такій формі, яка дозволяє оцінити, наскільки існуючі та запропоновані заходи дозволять досягнути рівня захисту, необхідного для країни-імпортера.

Як приклад встановлення еквівалентності можна зазначити розгляд на Комітеті СОТ з питань санітарних та фітосанітарних заходів вимог Індії щодо заборони фумігації метил бромідом товарів рослинного походження, які експортуються на її територію. У виступі делегації України було вказано на недотримання Індією міжнародних стандартів, зокрема щодо застосування еквівалентних заходів. Наразі, Україна очікує рішення від індійської сторони щодо визнання еквівалентного заходу щодо застосування альтернативного фуміганту (фосфіну).

1.7. Механізми та процедури із сприяння торгівлі

Механізми та процедурами сприяння торгівлі полягають у забезпеченні прозорості і обміну інформацією, у тому числі в повідомленнях, консультаціях, сприянні обміну інформацією, запровадженню торгових умов та вимог до процедур сертифікації.

Зокрема, країни мають інформувати одна одну про законодавчі та інші регуляторні зміни у сфері СФЗ. ЄС має заздалегідь інформувати Україну про зміни, щоб Україна могла врахувати їх в процесі наближення законодавства.

Слід також зауважити про повну відповідальність за доступ європейської продукції із спеціальних регіонів до ринку України (захист вітчизняних виробників та споживачів), а також за отримання переваг Україною від визнання європейською стороною її спеціальних регіонів.

Крім того слід створити умови для функціонування в Україні системи оперативного оповіщення та механізм раннього попередження надзвичайних ситуацій стосовно СФЗ. Україна може розробляти такі системи і механізми, керуючись подібними інструментами ЄС, такими як електронні системи ADR (система альтернативних методів вирішення спорів чи врегулювання спорів он-лайн), TRACES (транс-європейська система управління торгівлею і експертна система у сфері ветеринарного здоров'я), ADNS (система повідомлень про захворювання тварин) тощо.

Щодо гармонізації в сфері сертифікації та видачі сертифікатів й офіційних документів передбачено встановлення відповідності українських принципів сертифікації міжнародним вимогам.

У відповідності до плану імплементації Угоди про асоціацію в Україні до 2017 року вже прийнято низку законодавчих актів, які закладають основи для реформування системи гарантування безпечності харчових продуктів шляхом реалізації основних європейських принципів і практики, з переліком яких можна ознайомитися на сайті Європейської правди. Зокрема, був прийнятий Закон України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів" (№ 771, із змінами, внесеними згідно із Законом України № 1602 від 22.07.2014 р.). Введенні новації передбачають впровадження в Україні європейської концепції управління безпечністю та якістю продукції, яка базується на підході "від лану – до столу" та містять вимогу щодо простежуваності (Регламент (ЄС) № 178/2002). Закон встановлює терміни поступового переходу до застосування виробниками процедур, які базуються на принципах системи аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок НАССР. Крім того, прийняте законодавство щодо введення обов'язкової ідентифікації та реєстрації всіх сільськогосподарські тварини, управління тваринними відходами, які не призначені для споживання людиною, та гармонізовано систему сертифікації насіння та садивного матеріалу з вимогами ЄС.

В тому ж 2014 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань ідентифікації та реєстрації тварин» (№ 1648 від 14.08.2014). Згідно вимог закону запроваджується обов'язкова ідентифікація і реєстрація всіх сільськогосподарських тварин. Зокрема, обов'язковій ідентифікації підлягають велика рогата худоба, ягнята, козенята — протягом 7 днів з моменту народження, товарні свині — за добу до переміщення (продажу, забою), лошата — не пізніше 1 року після народження. Закон зобов'язує всіх юридичних та фізичних осіб, які провадять діяльність з розведення та утримання тварин, подавати для реєстрації дані про ідентифікованих тварин, господарства їх розведення та утримання, переміщення, забій, утилізацію, загибель, падіж; ідентифікувати усіх тварин у господарстві; вести облік усіх тварин у господарстві; зберігати відомості про тварину протягом трьох років після її смерті (забій, падіж, утилізація) або переміщення з господарства.

У жовтні 2016 року президентом України був підписаний Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» (№ 287 від 19.10.2016). Закон створює умови контролю переміщення збудників хвороб тварин, які передаються через продукти тваринного походження. Крім того, визначення країни як благополучної чи неблагополучної щодо низки небезпечних хвороб тварин у разі відсутності відповідного законодавства неможливе. Зокрема, передбачено запровадження простежуваності продукції за принципом «від ферми — до столу» та всі побічні продукти тваринництва мають бути утилізовані відповідним чином, що в свою чергу призведе до покращення стану навколишнього середовища. До поводження з побічними продуктами тваринного походження, які не призначені для споживання людиною, застосовується ризик-орієнтований підхід. Визначається три категорії побічних продуктів від найбільш небезпечних до тих побічних продуктів, які мають низьку імовірність створення загроз для розповсюдження хвороб тварин.

Важливо, що в 2017 році було прийнято Закон України «Про державний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин» (№ 2042-VIII від 18.05.2017 р.), який передбачає комплексне реформи системи державної контролю відповідно до законодавства ЄС. Зокрема, цей закон

впроваджує норми Регламенту (ЄС) 854/2004, Регламенту (ЄС) 669/2009, Регламенту (ЄС) 882/2004, Директиви 97/78/ЄС, Рішення Комісії 2006/778. Більшість положень Закону вступає в силу в квітні 2018 року.

Закон України «Про безпечність та гігієну кормів» (2264-VIII від 21.12.2017 р.), який вступить в силу 19 січня 2020 року запроваджує Європейські вимоги для виробництва та обігу безпечного корму для тварин і є важливим елементом всієї системи контролю безпечності харчових продуктів, яка базується на концепції «від лану – до столу». Закон, зокрема, вимагає щоб виробники кормів, як і виробники харчових продуктів, дотримувались процедур, які базуються на принципах НАССР, вимог про простежуваність; вводить чіткі вимоги до маркування на всіх етапах виробництва кормів, встановлює процедуру схвалення та реєстрації виробництва кормів та їх обігу. Основні новації щодо виробництва та обігу кормів представлені на сайті Європейської правди.

Гармонізація та належне здійснення цих законів та правил стане результатом впровадження ефективної та збалансованої системи державного контролю за дотримання законодавства щодо безпечності харчових продуктів та кормів в Україні, яка відповідає вимогам ЄС.

2. Співвідношення Глави 4 "Санітарні та фітосанітарні заходи" і Глави 17 "Сільське господарство та розвиток територій"

Мета Глави 4 Угоди полягає у сприянні здійсненню торгівлі товарами, які охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин і рослин. Метою Глави 17 Угоди є сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства. Точками дотику та спільного впливу від імплементації вимог зазначених Глав є наступне:

Імплементація Глави 4 Угоди сприятиме підвищенню рівня безпечності та якості української сільськогосподарської та харчової продукції, кращому задоволенню внутрішнього попиту на якісну харчову продукцію, збільшенню експортного потенціалу за рахунок виробництва та споживання високоякісних та безпечних харчових продуктів. Також буде забезпечена повніша інтеграція національного сільського господарства з ринком ЄС та світовими ринками.

Для скоординованої імплементації норм щодо санітарного та фітосанітарного контролю, захисту прав споживачів був створений єдиний компетентний орган у сфері санітарних та фітосанітарних заходів - Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба).

Для впровадження вимог та стандартів ЄС до 2018 року були схвалені:

- Порядок затвердження експортних потужностей, внесення та виключення їх з відповідного реєстру;
- Порядок проведення державної реєстрації потужностей, ведення державного реєстру потужностей операторів ринку та надання інформації з нього заінтересованим суб'єктам;
- Порядок ведення реєстру операторів ринку та потужностей, на які видано експлуатаційний дозвіл;
- Методичні рекомендації щодо процедур здійснення відбору зразків на виконання плану державного моніторингу залишків ветеринарних препаратів та забруднювачів;
- Інструкція з профілактики та боротьби з африканською чумою свиней;
- Каталог кормових матеріалів;

- Порядок проведення сертифікації, видачі та скасування сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал та порядку маркування та пакування партій насіння та ін.;

- Інструкція з профілактики та ліквідації сальмонельозу птиці.

Забезпечено участь у європейській системі нотифікації хвороб тварин (ADNS). Затверджені накази Мінагрополітики про запровадження ідентифікації і реєстрації коней, свиней, великої рогатої худоби.

Впроваджуються процедури засновані на принципах НАССР. Виробники харчових продуктів повинні були на першому етапі до 20 вересня 2016 року впровадити загальні гігієнічні вимоги, більш відомі як програми-передумови. Тобто загальні гігієнічні вимоги при яких можливе виробництво харчових продуктів і виключається контамінація харчових продуктів із різними групами небезпечних факторів. Далі згідно цих програм-передумов законодавство вимагає від виробника впровадити процедури, засновані на принципах НАССР.

Логічно, що найбільш ризикованою є продукція тваринного походження, яка виробляється із необробленої сировини – риба, молоко, м'ясо, яйця та продукція з них. Відповідно, до 20 вересня 2017 року виробники саме такої продукції повинні були впровадити на своїх підприємствах принципи НАССР та розробити процедури, які засновані на цих принципах. Крім того, впровадити систему простежуваності продукції, яка згідно законодавства має бути впроваджена «крок назад – крок вперед» (внутрішня простежуваність продукції залишається на розгляд оператора ринку). Надалі оператори ринку які виробляють продукцію сировиною для яких є рослинна продукція або перероблена продукція тваринництва зобов'язані впровадити процедури засновані на принципах НАССР до 20 вересня 2018 року, а дрібні виробники харчового напрямку до 20 вересня 2019 року.

Крім того, розроблені вимоги до окремих груп продукції, яка, як правило, найбільш динамічно експортується Україною:

- Правила виробництва органічної продукції бджільництва (сировини),
- Правила виробництва органічної тваринної продукції (сировини),
- Правила виробництва органічної рослинної продукції (сировини).
- Вимоги до какао та шоколадних виробів, призначених для споживання людиною.

Також вжито заходів на популяризацію створення сільськогосподарських кооперативів з вирощування худоби, насадження садів та виноградників, розширення членства місцевих виробників в таких кооперативах.

Започатковано процес гармонізації вимог до меду та продукції бджільництва – сфери, яка традиційно перебуває в числі лідерів з експорту до ЄС.

Започатковано гармонізацію вимог до молока при його закупівлі переробними підприємствами. Хоча відсутність сприятливого інвестиційного клімату, труднощі соціального характеру, які супроводжують відмову від молока, яке виробляється в господарствах населення, не дозволяють суттєво пришвидчити цей процес.

Заходи з імплементації Глави 4 щодо санітарних та фітосанітарних матимуть наслідком поступове зростання виробництва та експорту сільськогосподарської та харчової продукції, посилення внутрішньої конкуренції та перерозподіл ресурсів на користь свідомих виробників. Зрештою на ринку залишаться більш ефективні та відповідальні підприємства, що в довгостроковій перспективі зробить українську економіку більш сильною та сталою.

В довгостроковій перспективі слід очікувати зростання доходів місцевих бюджетів завдяки активізації сільськогосподарського та переробного виробництва в регіонах. У короткостроковій перспективі очікується зростання витрат на заходи з приведення технологічних процедур вітчизняних підприємств у відповідність до вимог гармонізованого законодавства. Але ці

витрати можуть бути частково компенсовані за рахунок технічної і фінансової допомоги ЄС, яка запланована в рамках імплементації Угоди про асоціацію "Україна-ЄС".

3. Завдання для обласної аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 4 Угоди про асоціацію "працюють" для різних прошарків лідерів регіонального розвитку

- **Депутати обласних рад**

Ключовим чинником успішності євроінтеграційних процесів є злагоджена робота обласного депутатського корпусу, спрямована на сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, на основі поступового зближення політик розвитку аграрного сектору України та ЄС. При складанні, обговоренні та схваленні **стратегічних планів регіонального розвитку на реалізацію таких політик** потрібно постійно звіряти свої позиції з нормами Угоди про асоціацію у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, зазначених в Главі 4 УА, дбати про запровадження зазначених норм та принципів у життя на рівні регіону. Під час **формування стратегій розвитку та планів дій** профільним комісіям обласних рад варто окрему увагу приділяти питанням дотримання підприємствами аграрної сфери, харчової промисловості, закладами громадського харчування норм національної законодавчо-нормативної бази, яка гармонізована з законодавством ЄС.

Глава 4 УА фактично вимагає від вітчизняного виробника аграрної та харчової продукції, закладів громадського харчування дотримання європейських норм безпечності та якості продукції **вже сьогодні**, не зволікаючи. Тож для формування рамкових умов для забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської та харчової продукції на регіональному рівні обласний депутатський корпус має працювати в тісному контакті з обласними відділеннями профільних органів державної влади (Держспоживслужба), отримуючи останню інформацію щодо прогресу з гармонізацією національного законодавства у сфері забезпечення контролю над продукцією рослинництва, тваринництва, аквакультури та рибництва, насіння та інших об'єктів, на які розповсюджуються вимоги СФЗ.

Також варто взяти до уваги, що при Торгово-промисловій палаті України планується створення міжнародного кластеру "ФайнийПродукт.UA", який має опікуватися питаннями дотримання міжнародних стандартів виробниками аграрної і харчової продукції. Депутати обласних рад мають сприяти залученню підприємств регіону до діяльності такого кластеру, тим самим виконуючи регіональні програми фітосанітарного благополуччя і створюючи підґрунтя для залучення інвестицій і сталого економічного розвитку регіону. Жодний інвестор не погодиться на інвестування виробництва, яке не відповідає вимогам ЄС.

Зверніть увагу! Депутати обласних рад і утворені ними профільні комісії при прийнятті своїх рішень повинні керуватися положеннями Глави 4 щодо санітарних, фітосанітарних заходів і сприяти запровадженню європейських стандартів у сфері санітарії та фітосанітарії на підприємствах аграрної галузі та виробництва харчових продуктів.

- **Керівники департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій**

Основним завданням департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій є **участь у реалізації державної політики** у сфері безпечності та якості аграрної продукції та продуктів харчування, гармонізованої з відповідною практикою ЄС в рамках **Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави 4** (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання».

Департаменти АПК в регіонах мають опікуватися запровадженням заходів на реалізацію державної політики у сфері забезпечення безпечності та якості продукції, норм Глави 4 УА та дотриманням положень гармонізованої національної нормативної бази у сфері СФЗ на рівні регіону.

Керівництво та посадовці департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій мають інформувати агровиробників та переробників сільськогосподарської продукції щодо стратегічних програм розвитку регіону, правил, норм, стандартів в сфері СФЗ, впровадження принципів НАССР, простежуваності, ідентифікації тварин, вимог до проведення заходів державного нагляду та інших питань в сфері АПК, окреслених в Главі 4 Угоди про асоціацію. Саме на рівні області за участю регіональних департаментів агропромислового розвитку має відбуватися інтеграція дій всіх зацікавлених кіл на реалізацію політики у сфері СФЗ з урахуванням положень Глави 4 УА щодо дотримання відповідних міжнародних стандартів. Відповідність цим вимогам є для інвесторів показником вірогідності повернення своїх інвестицій й зменшення бізнес ризиків.

Зверніть увагу! Департаменти агропромислового розвитку мають вести освітню роботу у сфері забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя у світі вимог глави 4 УА та національної законодавчо-нормативної бази, сприяти контрольній діяльності регіональних відділень Держспожислужби та роботі саморегульованих галузевих організацій (у тому числі в партнерстві з кластером "ФайнийПродукт.УА"). Бажано також запровадити практику ведення своїх власних реєстрів регіональних підприємств аграрного та харчового сектору, діяльність яких відповідає вимогам Глави 4 Угоди про асоціацію.

- **Вищі навчальні заклади**

Активна участь навчальних закладів регіону в поширенні інформації про зміст глави 4 Угоди про асоціацію є запорукою захисту українського споживача від небезпечної та недоброякісної харчової продукції, створення передумов для стабільного розвитку аграрного виробництва та харчової промисловості у регіоні. В ході навчання майбутні фахівці мають отримувати необхідні обсяги інформації про зміст санітарного та фітосанітарного благополуччя, заходи їхнього забезпечення.

Вищим навчальним закладам регіону варто запровадити загальний навчальний курс "Основи санітарного та фітосанітарного благополуччя", в рамках якого надавалася б інформація про основні принципи і вимог до безпечності харчових продуктів, засади державного та саморегульованого контролю у сфері санітарії та фітосанітарії, маркування, заяв виробника стосовно харчової цінності та користі для здоров'я людини. Це сприяло б підвищенню культури споживання харчових продуктів серед населення, освіченості споживача харчових продуктів стосовно своїх прав. Також варто ввести вивчення профільних європейських директив і гармонізованих національних законодавчо-нормативних актів в рамках спеціальних курсів для студентів відповідної спеціалізації.

Широка освітня діяльність у сфері санітарії та фітосанітарії має закласти міцну основу для збереження здоров'я українського споживача, визнання продукції українського виробника в інших країнах світу, знизити ризики інвестування в підприємства аграрної сфери та харчового виробництва.

Зверніть увагу! Вищі навчальні заклади в регіонах можуть стати партнерами міжнародного кластеру "ФайнийПродукт.УА", вести освітню діяльність на основі сертифікованих навчальних програм і збільшувати свою привабливість за рахунок надання гарантій абітурієнтам щодо працевлаштування підготовлених фахівців на підприємствах аграрного сектору та харчової промисловості, які залучають інвестиції.

4. Завдання для міської аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 4 Угоди про асоціацію "працюють" на рівні міст та селищ

• Місто

Практично в кожному місті України працюють підприємства харчової промисловості, поставляючи товар на місцевий ринок. Деякі з них настільки потужні і амбітні, що або вже надсилають свою продукцію на зовнішні ринки, або ж планують це робити в майбутньому. Також в містах нерідко зосереджені підприємства із зберігання та переробки базової сільгосппродукції, ветеринарного та фітосанітарного обслуговування прилеглих сільських територій. Всі ці обставини висувають до керівництва містом підвищені вимоги стосовно знайомства із змістом глави про санітарні та фітосанітарні заходи УА та передбачають їхню здатність забезпечити впровадження відповідних вимог у життя.

Питання санітарного та фітосанітарного захисту мають бути врахованими при формуванні стратегічних планів розвитку міста, у розпорядчих документах профільних комісій міськради, дотримуватися в діяльності міськвиконкому. Депутати міської ради, міський голова, посадовці міськвиконкому мають створити умови для дотримання міськими підприємствами вимог, які запроваджуються в ході реалізації Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави 4 УА. Ці заходи є прямим покращенням інвестиційного клімату та зменшенням бізнес-ризиків для інвесторів.

Безпосередньо на підприємствах міста мають вживатися заходи, які гарантують безпечність свіжого м'яса тварин та птиці, м'ясних напівфабрикатів, продуктів риболовства, молока, молочних продуктів, яєць, меду та продуктів бджільництва, харчових добавок та барвників, ароматизаторів, побічних продуктів тваринного походження. Підприємства мають запроваджувати гармонізовані стандарти щодо пакувальних матеріалів, композитних продуктів, ГМО, забруднюючих речовин, упереджувати виникнення ветеринарних проблем.

Міська влада має бути свідомою, що санітарні та фітосанітарні стандарти стосуються також і виробництва харчової продукції у домогосподарствах. Як і промислові об'єкти, домогосподарства мають ідентифікувати та реєструвати тварин, опікуватися питаннями безпечності кормів, ветеринарних препаратів, які вони використовують у своїй господарській діяльності.

Робота органів місцевого самоврядування у сфері реалізації положень Глави 4 УА також поширюється і на сферу захисту споживача. Тут органи місцевого саморегулювання міста також мають створити сприятливе середовище для діяльності профільних громадських організацій, запобігання реалізації продукції, яка не відповідає санітарним та фітосанітарним вимогам в мережі громадського харчування та на торговельних площах міста.

Необхідна консультативна, методологічна та організаційна допомога з питань санітарного та фітосанітарного захисту органам самоврядування міста може бути надана в рамках кластеру "ФайнийПродукт.УА".

Зверніть увагу! Глава 4 Угоди про асоціацію надає лише рамкові умови. Успішність діяльності підприємств харчової промисловості міста та захист міського споживача – це питання ефективності міського керівництва. Саме завдяки злагодженим діям міського голови, депутатського корпусу, міськвиконкому підприємства і громада міста зможуть скористатися перевагами, які відкриває перед економікою міста забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя, окреслене у Главі 4 Угоди про асоціацію. Сумлінне дотримання санітарних та фітосанітарних вимог в межах міста також створює належні умови для інвестування місцевих виробництв, що, у свою чергу, сприяє створенню нових робочих місць.

- **Селище**

Так само, як і у містах, останнім часом в українських селищах прискореними темпами розвиваються підприємства з виробництва харчових продуктів, заклади громадського харчування, пункти з обслуговування аграрного виробництва, що ведеться на прилеглих територіях. Так, як і у містах, певна частина виробництва основної сільськогосподарської продукції ведеться на присадибних та інших індивідуальних земельних ділянках мешканців селища. Всі ці сфери потребують перегляду своєї діяльності на основі санітарних та фітосанітарних вимог, означених в Главі 4 Угоди про асоціацію.

Інший аспект дотримання вимог Глави 4 УА – це освіта споживача та захист його прав на отримання безпечної та якісної харчової продукції.

Завдання голови, депутатського корпусу, виконавчих структур селища, місцевої інтелігенції полягає в організації місцевої громади та бізнесу на дотримання вимог стосовно санітарного та фітосанітарного благополуччя, встановлених у Главі 4 Угоди про асоціацію. Сумлінний контроль харчової продукції, яка надходить до закладів громадського харчування та на торгові майданчики селища, створює належні умови для розвитку туризму та інвестицій.

Консультативна, методологічна та організаційна допомога органам самоврядування селища в питаннях забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя може надаватися в рамках кластеру "ФайнийПродукт.УА".

Зверніть увагу! Глава 4 Угоди про асоціацію лише надає інформацію про напрями забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя у сфері виробництва аграрної та харчової продукції та їх споживання населенням. Діяльність селищного голови, селищної ради, її виконавчих органів має бути спрямована на безпосереднє дотримання вимог щодо санітарних та фітосанітарних заходів у двох напрямках: в середовищі місцевих виробників харчової продукції та в торговій мережі селища. Це сприятиме економічному розвитку місцевих туристичних індустрій та забезпечуватиме необхідні мінімальні умови для зменшення інвестиційних ризиків.

5. Завдання для сільської аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 4 Угоди про асоціацію "працюють" на рівні об'єднаних територіальних громад, районів та окремих сіл

- **ОТГ**

На території практично кожної ОТГ працюють аграрні підприємства, а саме об'єднання громад спонукає до розвитку потужностей з переробки сільгосппродукції та підприємств харчової промисловості. Тож увага з боку голів, профільних підрозділів представницьких та виконавчих структур органів самоврядування ОТГ до дотримання вимог, встановлених Главою 4 УА, має бути неослабною.

Норми щодо санітарних та фітосанітарних заходів, зазначених у Главі 4 УА мають достеменно враховуватися при складанні планів економічного розвитку об'єднаних громад. Це стосується як розвитку виробничої сфери, складання відповідних інвестиційних та бізнес планів, так і становлення місцевого споживчого ринку. Для цього голова ОТГ, депутати профільних комісій рад ОТГ, профільні виконавчі органи громади мають бути обізнаними із змістом санітарних та фітосанітарних заходів, зазначених в Главі 4 УА та у Всеохоплюючій стратегії імплементації Глави 4, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України.

Органи місцевого самоврядування ОТГ в планах свого стратегічного розвитку мають приділити першочергову увагу створенню умов для дотримання підприємствами, які ведуть діяльність на території ОТГ з виробництва сільськогосподарської та харчової продукції, вимог щодо санітарних та фітосанітарних заходів, окреслених Главою 3 УА.

Також органи місцевого самоврядування ОТГ мають підтримувати функціонування системи ринкового та споживчого контролю, сприяти заходам державного контролю у сфері санітарії та фітосанітарії на території об'єднаної громади.

Консультативна, методологічна та організаційна допомога головам ОТГ, головам профільних комісій та депутатам рад ОТГ, посадовцям виконкомів ОТГ може бути надана в рамках кластеру "ФайнийПродукт.УА".

Зверніть увагу! Глава 4 Угоди про асоціацію окреслює лише сфери, в яких діють вимоги щодо санітарних та фітосанітарних заходів. Діяльність голів, депутатського корпусу, виконавчих органів ОТГ має бути спрямована на створення умов для безпосереднього запровадження зазначених вимог в діяльність харчових та аграрних підприємств, які розташовані на території ОТГ. Це сприятиме посиленню позицій підприємств ОТГ на національних та міжнародних ринках харчової продукції, стабілізації роботи виробників аграрної та харчової продукції, а відтак – зміцненню економічного потенціалу об'єднаних територіальних громад і створюватиме необхідні умови для інвесторів.

• Район

Особливістю сільських районів є те, що на їх території працюють в основному підприємства, які виробляють базову сільгосппродукцію. Тож районні ради, в яких представлені спільні інтереси органів місцевого самоврядування, розташованих на території району, мають підтримувати централізоване ведення освітньої діяльності щодо положень Глави 4 Угоди про асоціацію, Всеохоплюючій стратегії імплементації Глави 4.

Райрада та райвиконком мають формувати сприятливі умови для дотримання вимог щодо санітарних та фітосанітарних заходів, передбачених Главою 4 УА як при виробництві аграрної та харчової продукції, так і при надходженні такої продукції на місцевий ринок. Реалізація цих заходів створює необхідні мінімальні умови для розвитку туризму і інвестицій.

Зверніть увагу! Особливість дій райрад на виконання положень Глави 4 УА полягає у тому, що вони мають централізувати і оптимізувати відповідні дії керівних органів сіл району.

• Село

Положення Глави 4 УА стосуються і промислових сільгоспвиробників, і домогосподарств, які займаються виробництвом базових харчових продуктів, і сільського населення, яке так само, як і в інших випадках виступає споживачем завезених у село продуктів харчування. Тож посадовці органів місцевого самоврядування – сільський голова, сільрада, її виконком мають бути детально ознайомлені з усім спектром вимог, які висувуються Главою 4 Угоди про асоціацію, методами і формами організації ринкового та громадського контролю за їх дотриманням.

Можливості справляти вплив на виробника харчової продукції у представників органів місцевого самоврядування села, мабуть, є найбільшими серед інших шаблів місцевого самоврядування за рахунок їх максимального наближення до виробничих потужностей, можливостей щодо особистої комунікації, а особливо завдяки позиціям базової сільгосппродукції в ланцюгу "від лану – до столу". Тож розуміння суті вимог у сфері санітарії та фітосанітарії посадовцями органів

сільського самоврядування є запорукою не лише зростання добробуту власного села, але й в більш широких національних масштабах.

Самоврядне керівництво села інколи не відчуває достатньої сили для того, щоб формувати свої власні вимоги, у тому із дотримання санітарних та фітосанітарних вимог виробниками, з постачання продуктів харчування на сільський ринок, справляти належний вплив на виробника. Тож район та область мають опікуватися питаннями реалізації санітарних та фітосанітарних вимог на рівні окремого села, надавати підтримку та допомогу сільським головам, радам, виконкомам в питаннях дотримання умов Глави 4 Угоди про асоціацію.

Сільське керівництво може отримувати підтримку також в рамках кластеру "ФайнийПродукт.UA". Збільшення місцевих ринків за рахунок індустрії туризму має бути головним гаслом всіх місцевих виробників.

Зверніть увагу! Саме органи місцевого самоврядування села можуть відіграти (або не відіграти) ключову роль в забезпеченні санітарного та фітосанітарного благополуччя продукції українського виробника – не тільки тієї, яке безпосередньо виробляється у відповідній громаді чи на відповідній території, але й більше широкому, загальнонаціональному масштабі, оскільки благополуччя наступних ланок виробництва харчових продуктів базується на безпечності та якості продукції базового сільгоспвиробника. Тож роль і запровадження вимог Глави 3 щодо санітарних та фітосанітарних заходів – ключова. Неможливо залучити туристів на територію, де відсутня увага до санітарних та фітосанітарних умов. А розвиток туризму – це збільшення обсягу продажів місцевої продукції, покращення транспортної інфраструктури, створення умов для зацікавлення інвесторів, а зрештою – економічне зростання всіх напрямків місцевої економіки.

6. Завдання для виробників

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 4 Угоди про асоціацію стосуються виробників аграрної та харчової продукції

• Виробники базової сільгосппродукції

Позначені в Главі 4 УА та у Всеохоплюючій стратегії імплементації Глави 4 сфери застосування санітарних та фітосанітарних заходів безпосередньо торкаються виробників базової сільгосппродукції. Дотримання вимог, встановлених відповідними нормативними документами є обов'язковим.

Разом з тим сьогодні виробничі процеси аграрних підприємств далеко не повною мірою враховують вимоги, які висуваються до заходів із забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя. Ці недоліки потрібно терміново коригувати.

В першочерговому порядку виробників сільськогосподарської продукції мають реалізувати вимоги Глави 4 Угоди щодо ідентифікації, утримання та забою тварин що застосовуються до основних категорій живих тварин, хвороб тварин, поводження з побічними продуктами тваринного походження, кормових добавок та кормів. Також їм слід дотримуватись заходів щодо рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання, стосовно вимог до насіння/саджанців, добрив, засобів захисту рослин, процесів вирощування врожаю згідно вимог міжнародних нормативних документів.

Керівники та фахівці сільгосппідприємств мають усвідомлювати своє місце в ланцюгу "від лану – до столу", провідну роль в забезпеченні безпеки і якості всього спектру продукції харчування. Вони повинні терміново переглянути свою технологічну документацію (а там де її не існує – терміново сформувані) в світлі вимог нормативних актів, зазначених в Главі 4 УА та у Всеохоплюючій стратегії імплементації Глави 4.

Окрему увагу керівники сільгоспідприємств мають приділити питанням сертифікації продукції та виробничих процесів у відповідності до санітарних та фітосанітарних вимог, які висувуються до продукції та процедур її виробництва українськими підприємствами на етапі євроінтеграції.

Участь сільгоспідприємств у програмах стандартизації та незалежного контролю профільних галузевих асоціацій має стати обов'язковою і сприяти зміцненню іміджу України як відповідального виробника безпечної та якісної продукції харчування.

Зверніть увагу! В рамках кластеру "ФайнийПродукт.UA" вже сформована інфраструктура, яка дозволить запроваджувати гармонізовані стандарти на всіх етапах базового сільськогосподарського виробництва та здійснювати незалежний контроль за її безпечністю та якістю.

• **Виробники харчових продуктів**

На етапі реалізації державою політики дерегуляції, скасування обов'язкового застосування стандартів, реєстрації технічних умов на харчову продукцію ситуація із забезпеченням безпечності та якості продуктів харчування, з санітарним та фітосанітарним благополуччям на підприємствах харчової промисловості в Україні суттєво погіршилася. Разом з тим в країнах ЄС існують високі стандарти щодо безпечності і якості продукції, до запровадження яких ми нині йдемо.

Для виробників харчової продукції основоположною вимогою згідно імплементації Глави 4 Угоди є дотримання правил щодо гарантування якості та безпечності продукції, впровадження загальних гігієнічних вимог, процедур, що базуються на принципах НАССР та простежуваність згідно вимог законодавства або визнаних міжнародних стандартів в межах процесів, якими керує виробник, забезпечення відповідного інформування споживача та маркування продукції для надання повної інформації щодо продукту та умов його виробництва

Великі надії щодо забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя на підприємствах харчової промисловості сьогодні покладаються на Закон України «Про державний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин». Однак корупційні ризики, а відтак неефективність здійснення контрольних дій, при його застосуванні повністю не виключені.

Більш дієвими з точки зору забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя у сфері виробництва харчової продукції можуть виявитися заходи, спрямовані на становлення системи галузевого саморегулювання і незалежного контролю продукції та технологічних процесів виробника.

Зокрема, в рамках кластеру "ФайнийПродукт.UA" ведеться робота із розробки низки стандартів, які автоматично враховують положення Глави 3 УА та низки міжнародних стандартів щодо забезпечення санітарного та фітосанітарного благополуччя при виробництві продуктів харчування.

Зверніть увагу! Сфера виробництва харчових продуктів сьогодні отримала жорсткий виклик і стоїть на роздоріжжі. Існує дилема: або виробники харчової продукції модернізують свої виробничі процеси у відповідності до вимог Глави 4 та Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави 4, запровадять дотримання принципів НАССР у своїх виробничих процесах, вживатимуть заходів на забезпечення простежуваності в ланцюгу "від лану – до столу", або остаточно втратять конкурентоспроможність не лише на міжнародним, але й на вітчизняних ринках і не зможуть скористатися перевагами, які отримали від підписання Угоди про асоціацію і запровадження зони вільної торгівлі.

ГЛАВА 9 Інтелектуальна власність

Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" (УА)

1. Зміст глави

1.1. Цілі глави

Цілями Глави 9 "Інтелектуальна власність" Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" є:

- (а) спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін; і
- (б) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

1.2. Загальні положення глави

- Характер зобов'язань (стаття 158)

Положення Глави 9 доповнюють та уточнюють права і зобов'язання Сторін за Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів, Угодою ТРІПС, Договору ВОІВ про авторське право, Договору ВОІВ про виконання і фонограми, Римською конвенцією та інших міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Норми цих договорів встановлюють режим дотримання державою Україна прав інтелектуальної власності в межах своєї територіальної юрисдикції. Договорами визначений обсяг прав інтелектуальної власності, які підлягають державній охороні, як для суб'єктів, яким належать права ІВ, так і для об'єктів, що містять в собі права ІВ.

Слід звернути увагу, що Угода ТРІПС регулює саме торговельні аспекти прав інтелектуальної власності як на внутрішньому ринку, так і в міжнародній торгівлі.

- Сфера дії зобов'язань (стаття 158)

Права інтелектуальної власності включають:

- авторське право, зокрема право на комп'ютерні програми і бази даних, а також суміжні права,
- права, пов'язані з патентами, зокрема патенти на винаходи у галузі біотехнологій,
- торговельні марки, фірмові найменування, якщо вони охороняються у формі виключного права інтелектуальної власності відповідним національним законодавством,
- промислові зразки,
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем,
- географічні зазначення, зокрема зазначення походження, зазначення джерела походження,
- сорти рослин,
- охорону конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції, як це передбачено статтею 10 bis Паризької конвенції (Паризька конвенція про охорону промислової власності (1967 року)).

Авторське право і суміжні права. ЄС охороняє права творців (авторів і виконавців) на створені ними твори і виконання. Положення Глави 9 встановлює обсяг прав, що надаються їх творцям, а також обсяг прав щодо кожного з об'єктів права ІВ. Ці норми застосовуються до авторів книг,

брошур та інших письмових творів, лекцій, промов, проповідей та інших усних творів; драматичних і музично-драматичних творів; хореографічних творів і пантоміми, музичних творів з текстом або без тексту; кінематографічних творів, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії; малюнків, творів живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; фотографічних творів, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії; творів прикладного мистецтва; ілюстрацій, географічних карт, планів, ескізів і пластичних творів, що відносяться до географії, топографії, архітектурі або наукам. Охорона з подібним але з іншим обсягом прав надається суміжним з авторськими правам, зокрема, виконанням співаків, музикантів, танцюристів або інших осіб, які виконують роль, співають, читають, декламують, грають на музичному інструменті, танцюють чи будь-яким іншим способом виконують твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригентам музичних і музично-драматичних творів.

Права, пов'язані з патентами. Патенти на винаходи, зокрема у галузі біотехнологій, надають їх власникам монополне право використання захищених патентом технологій, корисних моделей, товарів.

Торговельні марки, фірмові найменування надають своїм власникам впізнаваність їх товарів серед інших, гарантують якість товарів постачальника.

Охорона промислового зразка дозволяє отримати монополію на певну форму виробу, деталі, товару, обгортки, і т.д.;

Охорона композивання (топографії) інтегральних мікросхем дозволяє закріпити за розробником його оригінальний проект мікросхеми;

Географічні зазначення мають не менший ефект засвідчення перед споживачем якості продукту або товару пов'язаному з місцем його вироблення, вирощування, створення, тощо

Охорона сортів рослин дозволяє власнику такого сорту отримати монополію та продавати ліцензії на виведений ним сорт рослини;

Охорона конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції дозволяє захистити ноу-хау, перешкодити розповсюдженню підрбок, заборонити діяльність, що здатна дискредитувати підприємство, промислову або торговельну діяльність конкурента;

- **Передача технологій** (стаття 159)

Сторони домовились **обмінюватись думками та інформацією** щодо своєї національної та міжнародної практики і політики стосовно передачі технологій.

Зокрема, це включає заходи щодо **спрощення**:

- інформаційних потоків,
- ділового партнерства,
- ліцензійних та субпідрядних угод на добровільній основі.

Особливу увагу необхідно звертати на умови, необхідні для **створення належного та сприятливого середовища** для передачі технологій у приймаючих державах, зокрема на такі питання, як відповідна **законодавча база** і **розвиток людського капіталу**.

Сторони **гарантують** охорону законних інтересів власників прав інтелектуальної власності.

- **Вичерпання прав** (стаття 160)

Сторони можуть встановлювати **власний режим вичерпання** прав інтелектуальної власності з урахуванням положень Угоди ТРІПС.

1.3. Стандарти, що стосуються прав інтелектуальної власності

- **Авторське право і суміжні права** (ст. 161-192 підрозділу 1 частини 2 Глави 9)

Загальновідомо, скільки туристів залучає щорічно Бразильський карнавал або пивний Oktoberfest у Мюнхені. У 1977 році в провінційному районі британського Йоркшира під відкритим небом відкрилася виставка з 31 скульптури, яка обійшлася організаторам в 1000 фунтів. З тих пір ця галерея без стін перетворилася в масштабний скульптурний парк. Щорічно парк відвідують більше 500 тисяч чоловік і він приносить в економіку регіону понад 5 млн фунтів на рік. Окрім цього, це ключовий економічний драйвер для місцевої і регіональної економіки: завдяки йому розвиваються готелі, кафе, транспорт та інші супутні сфери.

Саме цей напрямок захищає авторське право і суміжні права Глави 9 Угоди про асоціацію «Україна-ЄС». Українські національні колядки, фестивалі, традиційні обряди, пісенні фестивалі можуть також стати цікавими для іноземних туристів і залучати їх кошти до розвитку сільських територій. Одним з найяскравіших в Україні сьогодні можна вважати Гогольфест. У 2015 році його відвідало понад 80 тис. осіб за 11 днів. Щороку для створення 15 великих програм фестиваль приваблює сотні організацій: посольства, культурні центри, галереї, театри, музичні колективи і безліч інших. А це заповнення готелів, харчування, транспорт та вся інфраструктура супроводження.

Зверніть увагу! Авторське право і суміжні права є основою для охорони та захисту таких креативних явищ: карнавалів, театральних постановок, кінофільмів, телепередач, а також їх творців: викладачів ВНЗ, музикантів, писанкарів, художників, танцюристів, авторів та виконавців театралізованих фестивалів.

Дотримання прав інтелектуальної власності на цілу низку інших типів авторських творів – починаючи від технологічних регламентів виробництва безпечної та якісної продукції, і закінчуючи законопроектами, які також є об'єктами права інтелектуальної власності і мають своїх цілком конкретних авторів, здатне кардинально змінити економічну, соціальну і культурно-духовну ситуацію в Україні.

- **Торговельні марки** (ст. 193-200 підрозділу 2 частини 2 Глави 9)

Загальновідомо що товари торгових марок Мерседес, Тойота, Шанель, Apple коштують дорожче, оскільки в ціну продукції цих брендів закладається ще й гудвіл (вартість ділової репутації). Розкручена торгова марка не тільки надає можливість накопичувати ділову репутацію, ціну торгової марки, але й дозволяє захищати від недобросовісної конкуренції та від рейдерських атак. Функціонування Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків, до якої приєдналась й Україна, регулюється Мадридською угодою, укладеною в 1891 р, і Протоколом до неї, укладеної в 1989 р.. Система дозволяє охороняти знак товару чи послуги у великому числі країн шляхом отримання міжнародної реєстрації, яка діє в кожній із зазначених Договором сторін.

Зверніть увагу! Створення підприємцями власних торгових марок збільшує їх гудвіл, робить товари і послуги більш помітними для споживачів серед інших товарів, торговельна марка є гарантією (запорукою) високого рівня якості товару.

- **Географічні зазначення** (ст. 201-211 підрозділу 3 частини 2 Глави 9)

В усьому світі відомі географічні зазначення французької провінції Коньяк, Шампань, італійських провінцій Парма и Реджо-нель-Емілія своєю об'єднаною назвою Парміджано-Реджано, або просто «Пармезан». Товари цих провінцій в усьому світу легко вирізняються

завдяки своїм географічним зазначенням, які самі по собі гарантують якість змісту їх сільськогосподарської продукції.

Зверніть увагу! Завдяки ідентифікації товарів за своїм географічним зазначенням товари користуються попитом споживачів, оскільки якісь групи товарів вироблених у вказаній місцевості є гарантованою.

- **Промислові зразки** (ст. 212-218 підрозділу 4 частини 2 Глави 9)

Загальновідомо, як виглядає «Кубік Рубіка» або конструктор «Лего». Їх форму та зовнішній вигляд від підробок захищає право на промислові зразки. Під охорону промислових зразків підпадає не тільки готовий виріб, але й його частина, наприклад ручка для дверей або для пательні, форма пляшки, меблі, незвична деталь карбюратору або малюнок протектору. Практично всі товари, які сьогодні продаються на ринку або навіть їх окремі деталі, підпадають під охорону за допомогою прав на промисловий зразок.

Зверніть увагу! Охорона прав промислових зразків дозволяє їх власникам зберігати монополію та продавати ліцензії на виготовлення таких товарів.

- **Патенти** (ст. 219-223 підрозділу 5 частини 2 Глави 9)

Патенти дозволяють захистити технології, формули, винаходи, промислові зразки та інші об'єкти права промислової власності. Все, що пов'язано з виробництвом та технологіями захищається патентним правом. Україна приєдналась до Паризької Конвенції, яка була прийнята в 1883 р. Ця конвенція регулює питання охорони промислової власності в найширшому контексті, включаючи патенти, товарні знаки, промислові зразки, корисні моделі, знаки обслуговування, фірмові найменування, географічні зазначення та припинення недобросовісної конкуренції. Ця міжнародна угода була першим кроком покликаним допомогти авторам забезпечити охорону їх творів в інших країнах.

Зверніть увагу! Охорона прав авторів об'єктів права промислової власності в Україні захищена на міжнародному рівні. Це дозволяє творцям та володільцям патентів захистити свої майнові права в усьому світі.

- **Топології інтегральних мікросхем** (ст. 224-227 підрозділу 6 частини 2 Глави 9)

Корисні моделі з просторово-геометричним розташуванням сукупності елементів інтегральної мікросхеми та зв'язків між ними захищаються патентом. Топологія інтегральної мікросхеми визнається оригінальною, поки не доведено протилежне.

Зверніть увагу! Майнові права розробників на мікросхеми захищаються по всьому світу з допомогою патентного права.

- **Інші положення** (ст. 228-220 підрозділу 6 частини 2 Глави 9)

Сорт рослин (франц. *sorte*, від латинського *sors* — різновид, вигляд), сукупність рослин, що створена в результаті селекції і володіє морфологічними, фізіологічними, господарськими ознаками і властивостями, що передаються у спадок. Сорти рослин захищаються патентним правом. Особа, якій належить впродовж визначеного законом строку засвідчені патентом майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, користується виключним (монопольним) правом на його використання.

Порода тварин це цілісна численна група тварин загального походження, що створена людиною та має генеалогічну структуру і властивості, які дають змогу відрізнити її від інших тварин цього самого виду, і є кількісно достатньою для розмноження як однієї породи. Селекційним досягненням у тваринництві визнається створена в результаті цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, порідний тип, лінія, родина), яка має нові високі генетичні ознаки та передає їх нащадкам.

Автором селекційного досягнення є особа, творчою працею якої створено цей сорт чи породу. Автор селекційного досягнення має право визначати його назву, яка має відповідати встановленим законом вимогам і підлягає схваленню державним органом, що відає випробуванням та охороною селекційних досягнень.

Зверніть увагу! Патенти на сорти рослин, на технології виготовлення сільськогосподарської продукції дозволяють монополізувати права їх творців та підприємств. Це надає можливості збільшити прибуток за рахунок монополії або продажу ліцензій.

1.4. Захист прав інтелектуальної власності

*Сторони підтверджують свої зобов'язання згідно з Угодою ТРІПС, зокрема її Розділу III, та мають забезпечити подальші **додаткові заходи, процедури та засоби захисту**, необхідні для забезпечення дотримання охорони прав інтелектуальної власності. Ці заходи, процедури та засоби захисту мають бути **добросовісними і справедливими**, та **не повинні бути надмірно складними чи дорогими** або спричиняти **необґрунтовані строки** або **невиправдані затримки**.*

- **Цивільні заходи, процедури та засоби захисту** (ст. 232-243 підрозділу 1 частини 3 Глави 9)

Сторони визнають, що для цілей застосування заходів, процедур та засобів захисту, передбачених цією Угодою:

- (а) для автора літературного твору або твору мистецтва, щоб вважатися таким і бути уповноваженим на позов про порушення, достатньою наявності зазначення його/її імені у творі;
- (б) положення згідно з підпунктом (а) застосовується з до власників суміжних прав, що охороняються.

Судові органи мають право зобов'язати надати банківські, фінансові та комерційні документи, що знаходяться у розпорядженні порушника. Судові органи можуть вимагати, щоб інформація про походження та шляхи реалізації товарів або послуг, які порушують право інтелектуальної власності, була надана порушником.

Органи судової влади повинні вимагати від порушника **сплатити власнику прав збитки та витрати**, які можуть включати відповідну винагороду адвокату. А також вимагати стягнення прибутку та/або сплати встановлених збитків навіть у випадках, коли порушник несвідомо брав участь у порушенні.

Сторони передбачають, що у відповідних випадках судові органи можуть винести ухвалу про сплату грошової компенсації потерпілій стороні, якщо грошова компенсація потерпілій стороні виявляється обґрунтовано задовільною, замість сплати встановлених збитків.

Сторони мають забезпечити, що обґрунтовано понесені та пропорційні судові витрати, а також інші витрати, понесені стороною, що виграла, як правило, мають покладатися на сторону, що програла, крім випадків, коли право справедливості не дозволяє цього.

- **Відповідальність постачальників посередницьких послуг** (ст.244-248 підрозділ 2 частини 3 Глави 9)

Щоб забезпечити вільний обіг інформаційних послуг і в той самий час захищати права інтелектуальної власності у цифровому середовищі, кожна Сторона повинна забезпечити відповідальність постачальників посередницьких послуг за порушення прав ІВ.

Сторони не покладають на постачальників обов'язок здійснювати моніторинг інформації, яку вони передають або зберігають, але можуть запровадити зобов'язання для постачальників послуг інформаційного суспільства інформувати компетентні державні органи про можливу незаконну діяльність або зобов'язання повідомляти компетентним органам, за їх вимогою, інформацію, яка дає можливість ідентифікувати одержувачів їхніх послуг, з якими у них укладені угоди про зберігання інформації.

- **Заходи на кордоні** (ст. 250 підрозділу 3 частини 3 Глави 9)

Сторони, ухвалюють процедури, які надають можливість власнику права направити письмову заяву до компетентних органів, адміністративних або судових, для тимчасового затримання митними органами митного оформлення для вільного використання або арешту контрафактних товарів», «піратських товарів» або товарів які порушують (i) патент; (ii) додатковий охоронний сертифікат; (iii) право на сорт рослин; (iv) промисловий зразок; (v) географічне зазначення при їх імпорті, експорті, реекспорті, ввезенні або вивезенні з митної території тощо.

- **Інші положення** (ст. 251-252 підрозділу 3 частини 3 Глави 9)

Сторони підтримуватимуть:

- а) розробку **торговельними або професійними об'єднаннями** або організаціями **правил поведінки**, спрямованих на сприяння захисту прав інтелектуальної власності;
- б) передачу компетентним органам Сторін проектів правил поведінки і **будь-яких висновків щодо застосування** цих правил поведінки.

Сторони погоджуються співпрацювати з метою забезпечення виконання обов'язків та зобов'язань, набутих згідно з цією Главою. Сторони погоджуються підтримувати ефективний діалог з питань інтелектуальної власності («ІВ Діалог»), підпорядкований Комітету з питань торгівлі, з метою розгляду питань, що стосуються охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Зверніть увагу! УА безпосередньо передбачає створення громадських об'єднань, які мають опікуватися захистом прав інтелектуальної власності і надає можливості для захисту таких прав не лише на національному, але й на міжнародному рівні.

2. Співвідношення Глави 9 "Інтелектуальна власність" і Глави 17 "Сільське господарство та розвиток територій"

Стаття 403 УА містить положення про те, що Сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема **шляхом поступового зближення політик та законодавства**. А стаття 404 УА, зокрема, пріоритетними для співробітництва визначає такі сфери:

- а) сприяння взаємному **розумінню політик** у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;
- с) заохочення **сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва**, з урахуванням необхідності **захисту навколишнього середовища і тварин**, зокрема поширення застосування методів **органічного виробництва** й використання біотехнологій, *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах;
- е) покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також **умов для інвестування**;
- й) заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах **стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості**.

Дорожня карта євроінтеграції у сфері сільського господарства та розвитку територій надана у Додатку XXXVIII до Глави 17 "Сільське господарство та розвиток сільських територій" Розділу V "Економічне і галузеве співробітництво". Зокрема, у розділі "Політика якості" зазначається про необхідність забезпечення надання захисту географічних зазначень та позначень походження сільгосппродукції та продуктів харчування, у тому числі алкогольних напоїв. В цьому розділі також йдеться про унормування гарантованого традиційного складу та способу виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. Де-факто всі ці питання є питаннями захисту прав інтелектуальної власності – на ноу-хау, географічні позначення, торгівельні марки, промислові зразки.

Окремий розділ Додатку XXXVIII стосується органічного виробництва, в царині якого так само актуальними є питання захисту ноу-хау, географічних позначень, торгівельних марок, промислових зразків. А передбачений в цьому документі розвиток національних стратегій та найкращих практик задля забезпечення співіснування генетично модифікованих зернових, традиційного та органічного фермерства взагалі неможливий без створення належних умов для формування об'єктів права інтелектуальної власності і захисту прав авторів.

Принципи та норми глави 9 також безпосередньо стосуються стандартів торгівлі рослинами, насінням, продуктами їх переробки, овочами та фруктами, які мають базуватися на визнанні та захисті прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Зверніть увагу! Найголовнішим чинником розвитку сільських господарств та розвитку територій є інвестиції. Одним із показників інвестиційної привабливості є наявність тих активів, які можуть гарантувати повернення залучених коштів. **Оцінені та взяті на облік нематеріальні активи – об'єкти інтелектуальної власності** сільгоспідприємств, місцевого бізнесу, територіальних громад, інших суб'єктів господарювання можуть стати фактором зниження інвестиційних ризиків.

В розвинутих країнах нематеріальні активи складають більше 80% балансової вартості підприємств. Чим більше нематеріальних активів має окреме сільське господарство або підприємства певної території тим більшою довірою користується цей суб'єкт у потенційних інвесторів. Саме інтелектуальна власність визначена Главою 9 "Інтелектуальна власність" Угоди про асоціацію "Україна-ЄС" обліковується в якості нематеріальних активів.

3. Завдання для обласної аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 9 Угоди про асоціацію "працюють" на різних щаблях системи регіонального управління

- **Депутати обласних рад**

28 лютого 2018 року Президент Петро Порошенко провів прес-конференцію на якій публічно повідомив: «Конституційна судова реформа, Закон про антикорупційний суд – я є Автором», (1:44:44/2:06:34). Отже, маємо прецедент, коли найвища посадова особа України Президент публічно заявила про свою презумпцію авторства. Це цілком і повністю відповідає духу і букві Угоди про асоціацію. Мета подібних заяв – це закріплення за собою пріоритету, зроблених, на думку автора, корисних для суспільства конкретних дій.

Фіксація авторства корисних для виборців дій має стати головним пріоритетом будь-якого депутата. Поправка Джексона–Веніка відома багатьом. Далеко не всі розуміють її зміст, але імена американських парламентарів, авторів що її створили, відомі всім.

Зверніть увагу! Законопроекти, проекти нормативних актів, у тому числі проекти рішень обласної ради, до їх реєстрації в порядку, встановленому законом, є об'єктами авторського права. Змінювати та вносити до них поправки можна лише з відома і при згоді автора.

- **Керівники департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій**

Збільшення гудвілу (вартості ділової репутації) агропромислових підприємств сприяє поліпшенню інвестиційного клімату для всієї області. Більшість інвестицій у всьому світі спрямовується на розвиток технологій, які також є об'єктами прав інтелектуальної власності. Економічні програми, які формують сприятливе середовище для діяльності окремих підприємств і тим самим підвищують ефективність діяльності підприємств, створюють нові обсяги регіональної економіки так само є об'єктами інтелектуальної власності, які мають своїх авторів.

Дотримання прав інтелектуальної власності та облік нематеріальних активів в системі бухгалтерського обліку підприємств і організацій є запорукою інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору і харчової продукції в регіонах.

Зверніть увагу! Найбільш дієвим показником економічного зростання, для залучення інвестицій є збільшення нематеріальних активів всіх підприємств області. Департаменти агропромислового розвитку мають формувати авторські колективи для розробки дієвих регіональних програм розвитку агропромислового комплексу, фіксувати авторські права членів таких авторських колективів (у тому числі і власні права), залучати інвестиції на запровадження інновацій. А особливо – піклуватися про документування об'єктів права інтелектуальної власності, їх інвентаризацію і постановку на облік на підприємствах і в організаціях.

- **Вищі навчальні заклади**

Основним видом навчальних занять у закладах вищої освіти є лекція. Вона є самостійним усним авторським твором, який викладач публічно виконується викладачем в аудиторії перед студентами. Згідно статті 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, ст.8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами авторського права є виступи, лекції, промови, та інші усні твори.

Будь-який викладач у відповідності до вимог Податкового кодексу України, Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право і суміжні права» має право на отримання роялті від продажу контрактним студентам своїх лекцій, які є його майном, інтелектуальною власністю. Роялті входить до складу валових витрат комерційного навчального закладу і таким чином зменшує базу оподаткування. Частина 3 ст.178 Угоди про асоціацію України з ЄС вказала: «Сторони можуть обмежувати виключне право, передбачене пунктом 1 цієї статті, в частині права на публічний прокат, за умови, що принаймні автори одержують винагороду від такого прокату». Отже, лекції, створені за рахунок державного бюджету, також мають бути поставлені на облік бюджетними навчальними закладами в якості нематеріального активу.

Робота викладача і продаж його інтелектуальної власності є різними господарськими операціями з різними наслідками. Пункт 25 Постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 4 червня 2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» вказав: «...Виплата працівникові заробітної плати не є тотожною виплаті йому авторської винагороди за створений твір у зв'язку з виконанням трудового договору, оскільки заробітна плата — це винагорода за виконану роботу залежно від певних умов, а авторська винагорода — це всі види винагород або компенсацій, що виплачуються авторам за використання їх творів, які охороняються в межах, встановлених авторським правом. У разі, коли між сторонами не досягнуто згоди щодо розміру авторської винагороди, суди при обчисленні такої винагороди мають керуватися положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав».

Зверніть увагу! Саме практика дотримання прав інтелектуальної власності в навчальних закладах, визнання їх економічного статусу є ключовим чинником майбутнього інноваційного розвитку територій. Адже саме молоде покоління має впливати на зміну економічної ментальності, підтримувати інноваційний розвиток територій, безпосередньо реалізувати норми Угоди про асоціацію.

• Театри і інші заклади культури

Режисери-постановники, автори п'єс, композитори, виконавці актори, музиканти, співаки також мають право на отримання винагороди у формі роялті від продажу їх вистав глядачу. Зарплатню ці автори і виконавці отримують за те, що відвідують репетиції, грають вистави. Творча складова, успіх заходу вимірюється іншим інструментом – роялті. Різницю між зарплатнею та авторською (виконавською) винагородою роялті встановлено в пунктах 1 і 2 статті 164 Податкового Кодексу України.

Зверніть увагу! Обов'язок виплати роялті встановлений ст.445 Цивільного кодексу України та ч.2 ст.17, ч.2 ст.33, ч.2 ст.39 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Це стосується будь-яких закладів культури, робота яких побудована на створенні та використанні об'єктів права інтелектуальної власності.

• Вчителі

Так сам, які і у вищих навчальних закладах, окрім зарплатні за витрачений працівником час, вчителі мають право на свою частку винагороди роялті від продажу своїх усних творів учням. За один і той самий час в класі, за одну й ту саму платню вчитель може або знищити інтерес учнів до певної теми, або викликати інтерес, закласти основу для майбутнього фахівця.

Зверніть увагу! Якість людських ресурсів регіону закладається на ранніх стадіях освіти. Чи не варто переглянути правові та економічні стосунки на рівні початкової та середньої школи? Тим паче, що до цього спонукає необхідність виконання норм Угоди про асоціацію.

- **Лікарі**

Автор Д'яконова Тетяна Вікторівна, отримала патент №104574 на хірургічний спосіб комбінованого лікування глаукоми і катаракти. Ця технологія дозволяє не використовувати дорогі іноземні дренажі, не присаджує пацієнтів на дорогі іноземні каплі, а дозволяє з матеріалів ока самого пацієнта сформувати необхідний дренаж, якого вистачає на все життя.

Останнім часом в Україні досить наполегливо працюють над запровадженням протоколів лікування різних хвороб. Такі протоколи є об'єктами права інтелектуальної власності, Вони мають обліковуватися на балансах лікувальних закладів, а їхні автори, відповідно, отримувати роялті.

На місцевому рівні зазвичай має відбуватися адаптація, вдосконалення загальних методів лікування. Такі дії мають оформлятися іншим видом інтелектуальної власності – раціоналізаторською пропозицією, введеною в дію главою 41 Цивільного кодексу України. Лікарі мають можливість оформити свою технологію лікування також з допомогою патенту.

Зверніть увагу! Лікарі – автори методик і інших творчих розробок, спрямованих на упередження і лікування широкого спектру порушень і хвороб мають право захищати свої права інтелектуальної власності, вимагати введення їх в господарський обіг і отримувати роялті додатково до традиційної заробітної плати.

4. Завдання для міської аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 9 Угоди про асоціацію "працюють" в містах та селищах міського типу

- **Місто**

На початку 90-х Ужупіс був депресивним районом Вільнюса (Литва). На якомусь етапі одну з будівель цього району було незаконно перетворено в арт-інкубатор і названо «Будинком над річкою» (House on the River). 1 квітня 1997 року, вночі, під час вечірки місцевих художників, вони проголосили «Незалежну Республіку Ужупіс». Пройшло декілька років і це місце стало природною платформою для кластера креативних індустрій. Нині тут працюють понад 300 представників творчих галузей, а також 50 бізнесів, метою яких є отримання прибутку від культури і креативності. Дохід від культурних і креативних індустрій в Ужупіса становить 6 мільйонів євро щорічно. Розвиток цього креативного кластеру був побудований на а) авторському праві, б) торговельних марках, в) географічних зазначеннях, г) промислових зразках.

Перевага малих міст України криється в їх специфіці і несхожості. Все те, що формує місцеву ідентичність: спадщина, мальовничий ландшафт, кухня, свята, події, ремесла тощо, здатне привернути увагу як туриста, так і інвестора. Саме на цих цінностях містам варто вибудовувати діалог з навколишнім світом, формувати відповідні стратегії розвитку і бізнес-моделі для реалізації таких стратегій. Якщо, нічого подібного у міста немає, це потрібно придумати. Все це є креативною працею, а відповідні світоглядні, стратегічні і корпоративні документи – об'єктами інтелектуальної власності.

Створення привабливого образу звичайного українського міста залучає до нього туристів та активізує в ньому практично всі бізнес-процеси. Основою всіх креативних індустрій є забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, яке будується на нормах Глави 9 Угоди про асоціацію "Україна-ЄС".

Зверніть увагу! Міський голова, депутати міськради, місцеві та залучені фахівці мають докласти максимум зусиль до формування стратегії розвитку міста. Стратегія має базуватися на інвентаризації всіх місцевих ресурсів, і в першу чергу нематеріальних, і наділати чіткі орієнтири для оптимального використання переваг міста. Варто також усвідомлювати, що вартість стратегії розвитку міста як об'єкту авторського права визначається обсягами економіки міста, які виникають в результаті реалізації такої стратегії. А її автори мають право претендувати на участь у відповідних економічних результатах в форматі роялті. Це відповідає міжнародним зобов'язанням України, духу і букві Угоди про асоціацію.

- **Селище**

Зазвичай селища, колишні українські містечка, формувалися навколо промислових підприємств, закладів оздоровлення, інших ключових об'єктів господарювання на місцях. Із занепадом таких об'єктів занепали й відповідні населенні пункти.

Зазвичай у селищі нічого не відбувається, немає яскравих подій, сучасних молодіжних клубів, інноваційних майданчиків. Нині там немає привабливих пропозицій навіть з боку самих молодих людей, оскільки вони не вірять, що ті будуть в достатній мірі оцінені і зрозумілі, а ще краще - реалізовані.

Зверніть увагу! Використання історичних та географічних переваг, які свого часу привели до становлення та розвитку селища, відновлення роботи підприємств селища на інноваційних засадах, підтримка місцевих культурних активістів може надати несподівані економічні результати. Ключовим чинником тут також є нематеріальні активи, інтелектуальна власність і норми глави 9 Угоди про асоціацію.

5. Завдання для сільської аудиторії

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 9 Угоди про асоціацію "працюють" в об'єднаних територіальних громадах, сільських районах та селах

- **Об'єднана територіальна громада**

Навряд чи сьогодні знайдеться в Україні більш активний в плані формування планів розвитку, інвентаризації місцевих ресурсів і пошуку резервів суб'єкт аніж об'єднана територіальна громада. Саме з міркувань економічної доцільності відбувалося стимулювання об'єднання суб'єктів місцевого самоврядування в об'єднані територіальні громади. Як правило, майже всі вони або вже мають, або активно працюють над планами стратегічного розвитку, залученням інвестицій.

Однак для реалізації сформованих планів, реального залучення інвестицій, всі переваги від об'єднання ресурсів територіальних громад мають бути документовані, оцінені та поставлені на облік у відповідних юридичних особах публічного права. Це та робота, яка сьогодні навіть не розпочиналася.

Нині багато розмов точиться навколо передачі права розпоряджатися державними землями на місця. Однак нематеріальні, творчі, природні та історичні ресурси можуть бути введеними в економічний обіг і слугувати основою для залучення інвестицій вже зараз. Саме вони мають скласти основу для зростання добробуту мешканців об'єднаних територіальних громад.

Зверніть увагу! Об'єднані територіальні громади сьогодні є лідерами регіонального розвитку. Врахування в їхній діяльності норм глави 9 Угоди про асоціацію стосовно стандартів фіксації і

захисту прав інтелектуальної власності, і в першу чергу торгових марок та географічних позначень, здатне суттєво прискорити розвиток сільських територій в національних масштабах.

- **Район**

Сільські райони сьогодні все більше поступаються місцем об'єднаним територіальним громадам. Однак це не має бути перешкодою для інвентаризації нематеріальних активів сільських територій: природних особливостей, історичної спадщини. На відміну від територіальних громад, які, в першу чергу, мають опікуватися питаннями забезпечення соціальних стандартів для місцевого населення, розвитком малого та середнього бізнесу, сільські райони більш тісно пов'язані з промисловим обробітком землі, вирощуванням біржових культур. Саме в компетенції сільських районів залишаються питання охорони навколишнього середовища та збереження ґрунтів.

Зверніть увагу! Саме районна влада має ставити питання про дотримання сільгоспвиробниками сівозміни, про охорону навколишнього середовища, збереження ґрунтів. Саме вона повинна вимагати від виробників формування відповідних технологічних регламентів як об'єктів права інтелектуальної власності, нематеріальних активів сільгоспідприємств та об'єктів права інтелектуальної власності. Адже високий рівень культури сільськогосподарської діяльності, дотримання технологічних, соціальних і екологічних стандартів з боку сільгоспвиробника здатне зміцнити позиції підприємств на вітчизняному і світовому ринках і тим самим закласти основи для розвитку сільських територій в межах сільського району.

- **Село**

Розробивши програму розвитку креативних індустрій, засновану на місцевому колориті, традиціях, кухні, народних ремеслах, тощо, місцева влада може зробити заявку на участь в програмі «Креативна Європа».

Іншим креативним напрямом розвитку сучасного українського села може стати зелений туризм, який також потребує креативного підходу до формування об'єктів туристичної пропозиції, програм проведення дозвілля, форм та методів поширення інформації.

Ще одним, можливо генеральним, напрямом розвитку села може стати прискорений розвиток фермерства та особистих селянських господарств. На державному рівні останнім часом багато розмов точиться навколо необхідності підтримки саме цього прошарку аграрних виробників. Однак у порівнянні з агрохолдингами та традиційними сільгоспідприємствами фермери та особисті господарства не мають перспективи не те, що розвитку, а навіть і елементарного виживання без використання сучасних технологій і запровадження інновацій. Саме мешканці сіл, які займаються малим аграрним бізнесом, в якому ключову роль грає інтелектуальна власність, мають стати драйвером розвитку українських сіл.

Зверніть увагу! Так само, як і місто, селище, територіальна громада, кожне окреме село має інвентаризувати наявні ресурси, перш за все нематеріальні, розробити програму стратегічного розвитку своєї території як об'єкт інтелектуальної власності – першооснови збільшення обсягу місцевої економіки.

6. Завдання для виробників аграрної та харчової продукції

В цьому розділі надається інформація про те, яким чином норми Глави 9 Угоди про асоціацію "працюють" для виробників аграрної та харчової продукції

• Виробники базової сільгосппродукції

Увесь спектр об'єктів права інтелектуальної власності, стандарти на захист яких встановлені главою 9 Угоди про асоціацію стосується виробничої діяльності сільгоспвиробників.

Всі пам'ятають, як сільгоспвиробники нещодавно боролися проти спроб влади нав'язати господарям розробку проектів сівозмін. Спротив викликало те, що цю ініціативу запроваджували землевпорядники, які намагалися адміністративним чином розвивати ринок власних послуг. На жаль, за кадром тоді залишився здоровий глузд і позитив – адже проекти сівозміни є основним технологічним документом підприємства, на якому базуються всі інші виробничі регламенти – по обробці поля, по внесенню добрив, по посівній, по догляду за врожаєм та його збиранню. Всі перераховані документи є об'єктами авторського права - науково-технічними творами, які захищає Угода про асоціацію, зокрема від рейдерства.

Інноваційний процес вже торкнувся виробників сільгосппродукції. До сих пір патенти, винаходи надходили до них "загорнутими" в кінцеві продукти: техніку, добрива, засоби захисту рослин, насіння. І це вже дало свої результати – попри негативні природні катаклізми і інші чинники продуктивність українського аграрного сектору неспинно зростає. Однак розрив в урожайності, показниках якості зерна і олійних культур між українським і закордонним виробником лишається ще досить великим. Цей розрив не може бути подоланим без безпосереднього, не у вигляді готової продукції, запровадження інновацій в аграрний виробничий процес. Керівникам господарств доведеться купувати і обслуговувати саме технології, отримувати ліцензії, дозволи на їх використання, сплачувати авторам роялті.

Не зайвим буде нагадати й про комерційний потенціал географічних зазначень, торгових марок, у тому числі й кооперативних. Все це збільшує довіру споживача, тих, хто використовує базову сільгосппродукцію в якості сировини, збільшує ціну продукції.

А боротися з таким поширеним негативним явищем, як ініціативи владних інстанцій щодо перевірок можна за рахунок іншого об'єкту права інтелектуальної власності - комерційної таємниці, присвоєння грифу "для службового користування", "конфіденційно" внутрішні документації. Дії керівництва підприємства у цьому випадку захищає глава 9 Угоди про асоціацію.

Говорячи про залучення інвестицій, яких для технологічного оновлення, запровадження інновацій, сьогодні потребує аграрний сектор, не можна обійти мовчанкою правові інструменти, пов'язані з економічним статусом об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів підприємств, їх оцінки, постановки на бухгалтерський облік. Вітчизняна нормативна база у сфері бухгалтерського обліку вже давно гармонізована з міжнародними стандартами. Тож на виконання норм УА в національному законодавстві існують цілком дієві механізми.

Якщо це приватне підприємство, то керівник має керуватись Наказом Мінфіну № 879 02.09.2014 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», ПСБО 8 «Нематеріальні активи», Наказом Мінфіну №732 від 22.11.2004 «Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів» та Національним стандартом №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності». На державних підприємствах, керівник керується Наказом Мінфіну № 879 02.09.2014 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 122, Наказом Фонду

державного майна України від 13.12.2005 N 3162 «Про затвердження Порядку визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні кошти, з метою зарахування на бухгалтерський облік», Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі».

Авторське право, торговельні марки, географічні зазначення, промислові зразки, патенти є основою для збільшення гудвілу компаній та однією з важливих складових для залучення інвестицій під гарантії своїх активів.

Зверніть увагу! Сільгосппідприємствам потрібно терміново розгорнути роботу із документування технологічних регламентів як нематеріальних активів і введення їх в облік, розпорядчим документом керівника ввести на підприємстві режим "для службового користування" для роботи з внутрішньою документацією і не забувати, що за спиною підприємства стоїть потужна правова підтримка, надана Угодою про асоціацію.

• **Виробники харчових продуктів**

Завдання з інноваційного оновлення продукції і технологічних процесів перед виробниками харчової продукції стоять набагато гостріше, аніж перед сільгоспвиробниками. Якщо останні ще можуть знаходити у світі невибагливі ринки, то ринок готових харчових продуктів ставить жорсткі вимоги із забезпечення безпечності і якості харчових продуктів вже сьогодні. Угода про асоціацію надає українським підприємствам непересічні можливості виходу на ринки країн ЄС, однак параметри їхньої продукції і виробничих процесів мають відповідати міжнародним стандартам.

Процеси стандартизації у світі тісно пов'язані з застосуванням на практиці останніх досягнень науки та техніки. І самі стандарти, і технологічні процеси підприємств, які відповідають таким стандартам, є, перш за все, об'єктами інтелектуальної власності. Вони також мають бути документованими, оціненими, поставленими на бухоблік. Тільки оцінені об'єкти інтелектуальної власності в якості нематеріальних активів можуть збільшити гудвіл (вартість ділової репутації) підприємства, дозволять збільшити ринкову вартість підприємства на 50%-80% відсотків від балансової вартості і тим самим сформувані базу для залучення інвестицій.

Роль географічних позначень, торгових марок, комерційних найменувань в сфері виробництва харчової продукції так само – провідна.

Створити сприятливий клімат для ділового партнерства та комфортні умови для виконання працівниками своїх обов'язків на підприємствах харчової індустрії має детальне документування виробничих процесів, приведення їх у відповідність до широкого кола міжнародних стандартів, які стосуються як продукції, технологій її виробництва, так і соціальних та екологічних стандартів. Така діяльність має спиратися на права інтелектуальної власності, відбуватися у відповідності до чинної нормативної бази України у сфері бухгалтерського обліку та надійно захищатися нормами глави 9 Угоди про асоціацію.

Зверніть увагу! Підприємствам харчової промисловості так само, як і сільгоспвиробникам, потрібно терміново розгорнути роботу із документування технологічних регламентів як нематеріальних активів і введення їх в облік, розпорядчим документом керівника ввести на підприємстві режим "для службового користування", приділити першочергову увагу питанням гармонізації технологічних процесів з міжнародними вимогами та стандартами. Зокрема, на підтримку такої діяльності, захист прав інтелектуальної власності та активів вітчизняних підприємств, створення рамкових умов для залучення інвестицій при Торгово-промисловій палаті України планується створення кластеру "ФайнийПродукт.UA", який має опікуватися питаннями стандартизації аграрної і харчової продукції і надавати підтримку і захист українському виробнику в контексті виконання умов Угоди про асоціацію.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

**між національною законодавчо-нормативною базою,
національною системою стандартизації і сертифікації
і виробничою діяльністю суб'єктів господарювання
(згідно положень Глав 3, 4, 9 Розділу IV в контексті
Глави 17 Розділу V Угоди про асоціацію "Україна-ЄС")**

• Макрорівень

В системі національної господарської діяльності на макроекономічному рівні оперує виключно держава. Вона визначає напрями та стратегічні цілі національного економічного розвитку і встановлює правила гри, спрямовані на досягнення таких цілей.

Формат документів, яким оперує держава, - це законодавчо-нормативне поле. Воно регулює критичні точки перетину інтересів різних верств суспільства, які виникають при досягненні стратегічних цілей, визначених в національних документах стратегічного характеру (стратегіях, програмах національного розвитку на певний період часу тощо).

На етапі входження до ЄС та виконання Угоди про асоціацію, стратегії національного розвитку (внутрішні політики) та законодавчо-нормативне поле мають бути гармонізовані з відповідними політиками та законодавством ЄС (політики згідно Статті 6, Розділу II та Глави 17 Розділу У, нормативні документи стосовно технічного регулювання – згідно Глави 3, фітосанітарного контролю – Глави 4, інтелектуальної власності – Глави 9 Розділу ІУ). Гармонізація при цьому означає не дослівне копіювання європейських політичних та нормативних документів, а усунення відповідних неузгоджень і протиріч, а також широку дерегуляцію – скасування нормативно-правових актів, які визначають правила гри в тих сферах, регулювання яких на державному рівні в інших країнах ЄС не передбачене. Нагляд за процесом гармонізації законодавства України та ЄС має здійснювати спеціальний суспільний інститут - Платформа громадянського суспільства згідно норм статей 469-470 Глави 1 Розділу УІІ Угоди про асоціацію.

Гармонізація національного законодавства є справою органів державної влади. Саме вони відповідальні за розробку та затвердження оновлених законодавчо-нормативних актів. Разом з тим влада має дбати про те, щоб реформування законодавчо-нормативного поля мало сталий характер: різкі зміни правил гри не повинні спричиняти криз та ставили у скрутне становище суб'єктів господарювання. Для цього в тексті Угоди передбачений спеціальний інститут участі громадянського суспільства в імплементації Угоди про асоціацію – Дорадча рада сталого розвитку (стаття 299, Глав 13, Розділ ІУ).

Проекти стратегічних документи держави та нормативно-правових актів є об'єктами інтелектуальної власності своїх авторів (не плутати з надавачами такої проектів – суб'єктами законодавчої ініціативи!). До свого прийняття в якості національних публічних документів вони мають обліковуватися на балансах органів влади з зазначенням ПІБ авторів. Після офіційного прийняття об'єкти інтелектуальної власності утилізуються і мають бути знятими з балансу.

• Інфраструктура

На відміну від державного рівня, документи якого є обов'язковими до виконання, розбудова громадянської та ринкової інфраструктури здійснюється на добровільній основі з метою створення правил гри для окремих верств суспільства чи груп суб'єктів господарювання.

Організаційними формами інститутів ринкової інфраструктури можуть бути галузеві асоціації, торгові палати, інститути стандартизації, інші формати добровільного об'єднання громадян чи суб'єктів господарювання. Як привило, інфраструктурні організації за організаційно-правовим статусом є громадськими об'єднаннями і неприбутковими організаціями з точки зору формату господарювання.

Інститути громадянського суспільства діють на основі внутрішніх нормативних документів: статуту, положень, внутрішніх стандартів широкого спектру застосування, у тому числі й вимог, які стосуються внутрішньої діяльності членів таких організацій.

Нормативні документи інститутів громадянського суспільства обов'язкові до виконання тими членами таких організацій, які добровільно погодилися їх виконувати, надали згоду на застосування санкцій у разі невиконання зобов'язань і посвідчили це відповідним документом (договір, заява тощо).

Нормативні документи інститутів громадянського суспільства (у тому числі й різноманітні стандарти) є об'єктами права інтелектуальної власності своїх авторів (у тому числі членів технічних комітетів). Такі об'єкти мають обліковуватися на балансах інститутів громадянського суспільства (громадських організацій) як нематеріальні активи у відповідності до положень національної законодавчо-нормативної бази (у тому числі стандартів бухобліку).

Нормативні документи інститутів громадянського суспільства мають бути гармонізовані з національною нормативно-правовою базою в обов'язковому порядку.

Зв'язок між державою та інститутами громадянського суспільства підтримується через державну реєстрацію, яка здійснюється у відповідності до чинного законодавства.

На даному етапі, здійснюючи гармонізацію внутрішніх політик з політиками ЄС, держава активно відходить від втручання в діяльність інститутів громадянського суспільства, у тому числі в сфері стандартизації та сертифікації.

• Мікрорівень

Діяльність української держави на мікроекономічному рівні вже давно відповідає світовим та європейським практикам. Органи державної влади не втручаються в діяльність суб'єктів господарювання, а у випадках виявлення грубих порушень застосовуються санкції адміністративної та кримінальної відповідальності.

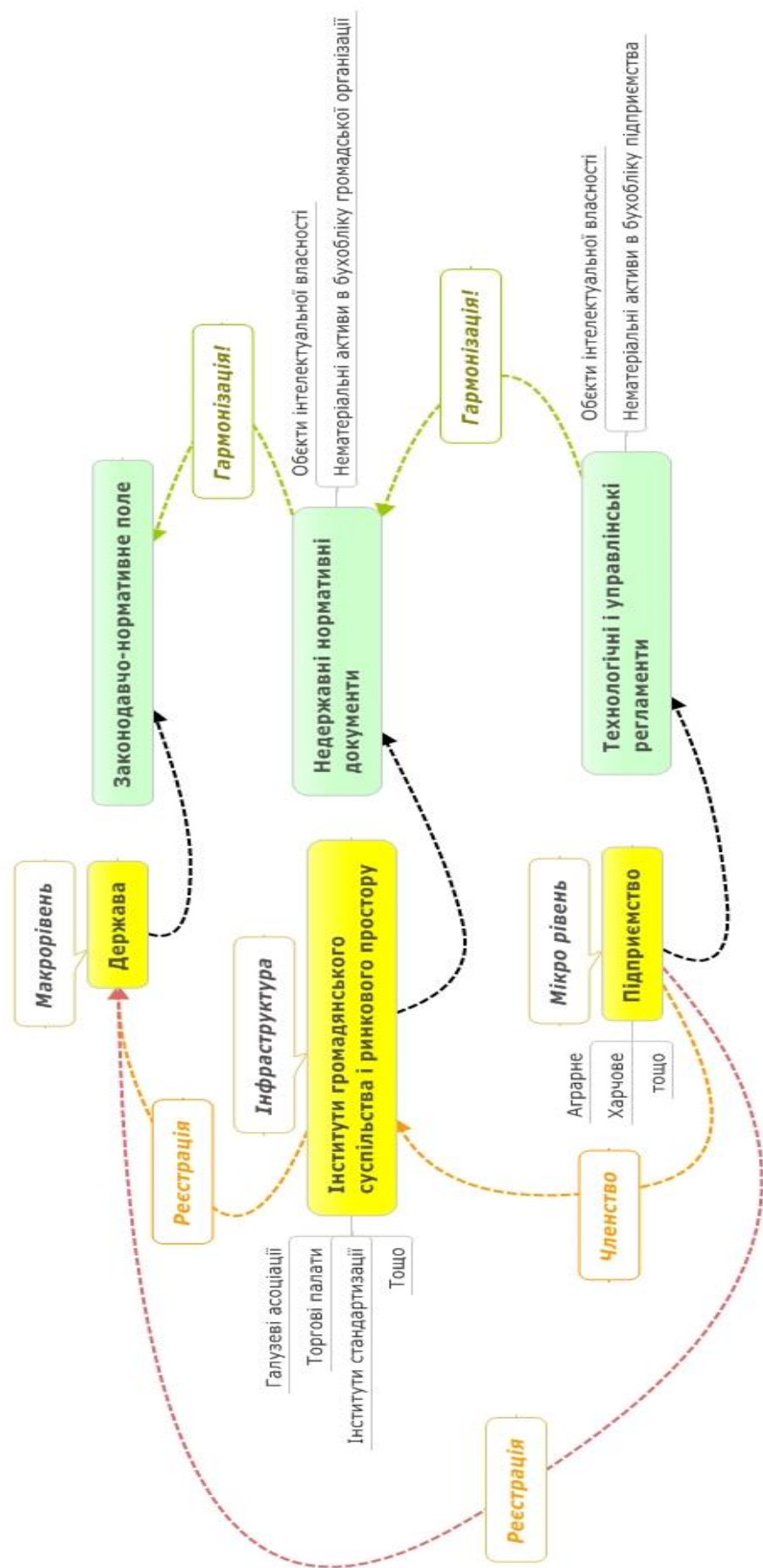
В основі профільної діяльності суб'єктів господарювання лежать технології виробництва та управління. Всі вони є об'єктами інтелектуальної власності, які належать авторам, і нематеріальними активами, які належать підприємству.

Всі аспекти технологій виробництва – профільні, соціальні, правові, фінансово-економічні, екологічні, повинні відповідати нормам чинного законодавства України в беззастережному порядку.

Світові та національні ринки, організації споживачів можуть висувати різноманітні вимоги до підприємств і їхньої продукції – в першу чергу це стосується ланцюга "від лану до столу", підприємств, які спеціалізуються на виробництві аграрної та харчової продукції. Різноманітні організації стандартизації пропонують стандарти, які захищають споживача від різноманітних ризиків. Стандарти опрацьовуються галузевими фахівцями, об'єднаними в технічні комітети. Норми стандартів мають бути повністю гармонізованими з національним законодавством.

Перевірка відповідності технологій та продукції підприємств вимогам стандартів здійснюється незалежним чином у відповідності до спеціальних процедур сертифікації*. Наявність сертифіката про відповідність стандарту свідчить про відповідність параметрів його виробництва певним критеріям, які мають цінність в очах споживачів.

Схема взаємозв'язку між законодавчо-нормативною базою, національною системою стандартизації і сертифікації і виробничою діяльністю суб'єктів господарювання

- **Резюме**

Макрорівень. Національна законодавчо-нормативна база має бути гармонізована з законодавством ЄС. Проекти стратегічних документів, законодавчо-нормативних актів є об'єктами інтелектуальної власності, які **до свого прийняття або затвердження обліковуються на балансах профільних органів влади.**

Інфраструктура. Нормативні документи ринкового середовища, в першу чергу стандарти в сферах технічного регулювання, санітарного та фітосанітарного благополуччя, мають бути узгодженими з законодавчо-нормативними актами, розвивати та конкретизувати їх положення. Нормативні документи ринкового середовища є об'єктами інтелектуальної власності, які **обліковуються як нематеріальні активи на балансах організацій стандартизації та інших публічних організацій.**

Мікрорівень. Технології виробництва і управління, якими користуються суб'єкти господарювання у своїй профільній діяльності, мають відповідати законодавчо-нормативній базі **в обов'язковому порядку** і нормативним документам ринкового середовища **на добровільній основі.** Технологічна документація є об'єктом інтелектуальної власності, яка **обліковуються як нематеріальні активи на балансах суб'єктів господарювання.**

- **Зобов'язання**

Попри те, що Угода про асоціацію стосується перш за все державного рівня, в ній міститься низка положень, які спонукають до пришвидшення формування правової і економічної культури у сфері інтелектуальної власності нематеріальних активів суб'єктів господарювання.

Зокрема, частинами 4 та 5 статті 263 Угоди про асоціацію встановлюються правила прозорості для підприємств, які користуються спеціальним чи виключним правом, наданим Україною або державою-членом Європейського Союзу, або є уповноваженим на надання послуг, які мають загальний економічний інтерес і отримують бюджетну компенсацію. Організаційна і фінансова структура таких підприємств має бути відображена в бухгалтерських рахунках відповідно до міжнародно визнаної методології бухгалтерського обліку, у тому числі щодо обліку нематеріальних активів.

Положень цієї статті мають почати діяти в повному обсязі на основі відповідних національних законодавчо-нормативних актів через 5 років з дати набрання чинності Угоди про асоціацію.

- **Дороговкази**

Норми Глави 17 "Сільське господарство та розвиток сільських територій" Розділу V Угоди про асоціацію слугують дороговказом для формування національних галузевих політик у сфері сільськогосподарського виробництва та виробництва продукції харчування.

Норми Глав 3 "Технічні бар'єри у торгівлі" та 4 "Санітарні та фітосанітарні заходи" Розділу IV Угоди про асоціацію є дороговказом для реформування національної нормативної бази, корпоративних документів національних інститутів стандартизації та суб'єктів господарювання.

Норми Глави 9 "Інтелектуальна власність" Розділу IV Угоди про асоціацію слугує дороговказом для формування економічно-фінансової основи системи технічного регулювання, фітосанітарної безпеки, розвитку територій і національної економіки на інноваційних засадах.

Контактна інформація:

Керівник ГО АЦ АСУ: Лариса Старікова, 066 733 28 04, ac.agrouu@gmail.com

Керівник проекту: Юлія Алексєва, 050 933 86 44, ac.agrouu@gmail.com

Менеджер проекту: Марина Мединська, 063 422 69 49, ac.agrouu.euro@gmail.com